

Rakkaudesta kirjoihin

Kirjojen keräily ja keräilijöiden yhteisö *Bibliophilos* -lehdessä 1942–1953

Bang Eeva

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2021

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurihistoria

Eeva Bang

Rakkaudesta kirjoihin – kirjojen keräily ja keräilijöiden yhteisö *Bibliophilos* -lehdessä 1942–1953

63 s.

Tässä tutkielmassa tutkin kirjojen keräilyä ja keräilijöiden yhteisöä Suomessa *Bibliophilos* -lehden vuosikertojen 1942–1953 valossa. Selvitän, miten keräilijät päätyivät kirjojen keräilyn pariin ja mitä keräily heille merkitsi. Pohdin kirjojen ja keräilyn suhdetta keräilijän identiteettiin ja selvitän minkälaisia tunteita ja muistoja keräilyyn liittyi. Keräilijän yksityisen esinesuhteen lisäksi tarkasteluni kohteena on keräilijöiden yhteisö. Yhteisön tasolla tutkin keräilijöiden kokemuksia harrastuksensa sivistävästä voimasta ja selvitän minkälaisena kirjojen keräilijät kokivat roolinsa kirjojen pelastajina ja oman maan historian tallettajina sota-aikana.

Tutkielmani lähdeaineisto muodostuu kirjojen keräilijöiden vuonna 1942 perustamasta *Bibliophilos* -lehestä, jonka lisäksi hyödynnän kirjojen keräilijä E. J. Ellilän toimittamaa teosta *Oma kirjastoni*. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina (1949). Olen aineistossani keskittynyt kirjojen keräilijöiden subjektiivisiin kokemuksiin keräilyharrastuksestaan ja temaattisen lähiluvun avulla nostan aineistostani esiin siinä toistuvia teemoja ja analysoin niiden merkityksiä. Olen rajannut aineistoni vuosien 1942–1953 *Bibliophilos*-lehden vuosikertoihin, jolloin lehden perustaja E. J. Ellilä toimi lehden päätoimittajana.

Tutkielmani nojaa vahvasti eri tieteenaloilla tehtyyn keräilytutkimukseen, ja hyödynnän teoreettisia työkaluja eri tutkimusperinteistä. Tutkielmani sijoittuu kulttuurihistoriallisen materiaalisen tutkimuksen kentälle, jonka keskiössä on ihmisen ja esineen vuorovaikutussuhde ja jossa korostuu esineiden toimijuus.

Kirjojen keräily vaikuttaa aineistoni valossa olleen tärkeä osa keräilijöiden elämää ja keräilijöiden suhde kirjoihin oli erityinen. Keräily toimi monelle keräilijälle elämää rikastuttavana harrastuksena, ja keräilijäyhteisö tarjosi harrastukselle tärkeän sosiaalisen ulottuvuuden. Yhteisö koki keräilyn kulttuurihistoriallisen merkityksen erityisen tärkeäksi sotaa käyvässä Suomessa, kun kirjoihin tallennettu oman maan historia piti pelastaa sodan tuhoilta. Keräilijät pyrkivät myös kasvattamaan suomen kielisen kirjallisuuden arvostusta ja he kokivat työnsä sivistyksen edistämiseksi tärkeäksi.

Avainsanat: bibliofilia, keräily, kirjat, kirjahistoria, identiteetti, sivistys, yhteisö, materiaallinen kulttuuri, harrastelehdet

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymys	3
1.2 Lähdeaineisto ja aineiston temaattinen tarkastelu	5
1.3 Tutkimuskenttä ja keräilyn käsite	8
2. KIRJOISTA LUMOUTUNEET – KERÄILIJÖIDEN SUHDE KIRJOIHIN	13
2.1 Matka harrastuksen äärelle ja keräilijöiden taustat	13
2.2 Keräilijöiden esinesuhde ja keräily osana identiteettiä	20
2.3 Kirjoihin liittyvät tunteet ja muistot	28
3. KERÄILIJÄT JÄRJESTÄYTYVÄT – YHTEISÖN MERKITYS	34
3.1 Kirjanystävien harrastuspiiri ja <i>Bibliophilos</i> yhdistävinä siteinä	34
3.2 Kirjojen keräilijät sivistyksen rintamassa ja yhteisen hyvän puolesta	41
4. LOPUKSI	51
LÄHTEET	55

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymys

Kirjojen keräily systemaattisena ja tavoitteellisena harrastuksena alkoi herättää kiinnostusta tavallisen kansan keskuudessa Suomessa 1900-luvun alkupuolella. Vielä 1800-luvun loppupuolella kirjojen harrastaminen oli ollut säätyläisten etuoikeus, mutta kansanvalistusaatteen ja kansakoululaitoksen perustamisen myötä lukemiskulttuuri ja kirjojen harrastaminen löysivät tiensä laajemmin kansan keskuuteen.¹ Intohimoisimmat keräilijät ryhtyivät järjestäytymään 1930-luvulla ja vuonna 1932 keräilijät perustivat Nuoren Voiman Liiton alaisuuteen kirjanystävien harrastuspiirin, josta muodostui ensimmäinen suomalainen merkittävä kirjojen keräilyyn keskittynyt yhteisö.² Vuonna 1942 harrastuspiirissä toimineet keräilijät ryhtyivät toimittamaan kirjojen keräilyyn erikoistunutta *Bibliophilos* -lehteä.

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani kirjojen keräilyä Suomessa ja selvitän, mitä kirjojen keräily merkitsi keräilijöille ja minkälainen keräilijöiden yhteisö oli *Bibliophilos* -lehden vuosien 1942–1953 numeroiden valossa. Kirjojen keräily eli bibliofilia³ pitää sisällään laajan kirjon eritasoista kirjoihin liittyvää harrastuneisuutta, mutta keskeistä keräilijöillä on intohimoinen suhtautuminen kirjoihin ja oman kirjakokoelman suunnitelmallinen kartuttaminen. Kirjojen keräilystä ei kaikkien keräilijöiden kohdalla voikaan puhua pelkästään harrastuksesta, vaan monelle keräilijälle kirjojen keräily oli elämän mittainen projekti ja keskeinen osa elämää.

Tarkastelen tutkielmassani kirjojen keräilyä niin yksilön kuin yhteisön näkökulmasta. Yksilön tasolla keskityn keräilyn yksityiseen puoleen ja keräilijän esinesuhteeseen. Yhteisön kautta selvitän keräilijöiden toimintaa osana keräilijäyhteisöä sekä laajemmin yhteiskunnallisella tasolla sota-ajan Suomessa. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten keräilijät päätyivät harrastuksen äärelle, mitä keräily heille merkitsi ja minkälaisia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä keräilyyn liittyi.

Olen rajannut aineistoni *Bibliophiloksen* ensimmäisen päätoimittajan E. J. Ellilän toimikauteen vuosiin 1942–1953, jonka jälkeen lehden linja muuttui. Lähdeaineisto asettaa tutkimukselleni tietyn aikarajauksen, mutta tutkimukseni ulottuu ajallisesti *Bibliophilos*-

---

¹ Sarjala 2009, 19–20.

² Vuonna 1924 Suomeen perustettiin ruotsinkielinen kirjojen keräilyyn keskittynyt yhdistys Societas Bibliophorum Fenniae, mutta sen toiminta jäi lyhyeksi. Poulsar 1988, 114.

³ Termin etymologia on peräisin kreikan kielen sanoista biblion – kirja ja philos – ystävä. Kuitunen 1994, 116.

lehden 1942–1953 vuosikertoja pidemmälle menneisyyteen. Erityisesti kirjojen keräilijöiden kokemukset ja muistot ulottuvat pitkälle 1900-luvun alkuvuosikymmeneen ja he liikkuvat kirjoituksissaan laajalla aikajanalla. Monet tutkimuksessani ääneen pääsevät keräilijät olivat syntyneet 1800-luvun lopulla ja elivät lapsuuttaan ja nuoruutta 1900-luvun alussa. Monen keräilijän suhde kirjaan ja innostus keräilyyn syntyi juuri lapsuus- ja nuoruusvuosina, ja niiden merkitys nousee esiin keräilijöiden kirjoituksissa omasta keräilyharrastuksestaan.

Kirjaan esineenä liittyy monitasoisuutta, jonka vuoksi keräily, jonka kohteena ovat kirjat tarjoaa hedelmällisen ja moniulotteisen lähtökohdan tutkimukselle. Kirjassa esineenä yhdistyvät sen materiaaliset ominaisuudet immateriaaliseen, tekstuaaliseen ja tietoon liittyviin ulottuvuuksiin. Kirjat ovat fyysisiä ja aistittavia; ne tuntuvat ja tuoksuvat. Kirja on vahvasti myös kulttuurinen esine, ja se kantaa mukanaan merkityksiä siitä maailmasta ja ajankohdasta, jossa se on kirjoitettu, painettu ja julkaistu. Materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa onkin huomioitu tämä esineiden kulttuurisia merkityksiä välittävä ominaisuus sekä nostettu esille niiden mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen ihmisiä ja kulttuuria muokkaavina ja ohjaavina. Tutkimuksessa on myös katsottu tärkeäksi näkemys esineiden symbolisesta käytöstä sekä niiden välityksellä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja kommunikaatiosta.⁴

Tutkielmani rakenne jakautuu kahteen käsittelylukuun. Ensimmäisessä keskityn keräilyyn yksilön tasolla ja harrastuksen yksityiseen puoleen. Pohdin, mitä keräilijän perhetausta, koulutus, ammatti ja varallisuus merkitsivät keräilykulttuurin piirissä, ja kuinka nämä tekijät vaikuttivat mahdollisuuksiin harrastaa kirjojen keräilyä. Selvitän minkälaisia merkityksiä keräilijän ja kirjan suhteeseen liittyy ja pohdin harrastuksen vaikutusta keräilijöiden identiteettiin. Tutkin myös minkälaisia tunteita ja muistoja keräilyyn ja kirjoihin liittyy. Toisessa käsittelyluvussa siirryn yksilön tasolta tarkastelemaan keräilyä yhteisöllisellä tasolla, ja selvitän minkälaisen yhteisön suomalaiset keräilijät muodostivat, ja mitä yhteisöön kuulumisen keräilijöille merkitsi. Yhteisön sisäisen maailman ohella pohdin keräilijöiden käsitystä harrastuksensa sivistävästä voimasta, ja miten he kokivat roolinsa kirjojen ja kirjallisuuden pelastajina sota-aikana. Keskityn myös tarkastelemaan keräilijöiden suhdetta menneeseen aikaan, ja pohdin miten oman maan historian tallettamisen merkitys näkyi poikkeuksellisina aikoina kirjojen keräilijöiden toiminnassa, ja minkälaisia arvoja kirjoihin ja niiden keräilyyn liittyy.

---

⁴ Mäkikalli 2010, 11–13.

1.2 Lähdeaineisto ja aineiston temaattinen tarkastelu

Tutkimukseni lähdeaineiston muodostuu vuosien 1942–1953 *Bibliophilos* -lehden artikkeleista ja kirjojen keräilijä E. J. Ellilän (1892–1983) bibliofiliaa koskevasta aikalaiskirjallisuudesta. Vuonna 1942 perustettu *Bibliophilos* on kirjojen keräilyyn keskittynyt lehti, jonka sivuilla kirjoitetaan laajasti kirjoihin ja kirjallisuuteen liittyvistä aiheista. Artikkelit käsittelevät niin kirjahistoriaa, harvinaisia kirjoja, kirjakokoelmia kuin kirjojen keräilyä ja ääneen pääsevä laajemmin myös keräilijät itse yksityiskirjastoja esittelevissä artikkeleissa.

Bibliophiloksen ensimmäisenä päätoimittajana toimi lehden perustaja, kirjojen keräilijä ja kustannustoimittaja E. J. Ellillä, joka oli myös perustamassa Nuoren Voiman Liiton kirjanystävien harrastuspiiriä. Lehden kustantajana toimi Forssan Kirjapaino Oy, jonka johtaja Esko Aaltonen toimi myös *Bibliophiloksen* toimitussihteerinä. Vuonna 1945 Aaltonen tilalle toimitussihteeriksi tuli Hannes Teppo, joka oli jo aikaisemmin kirjoittanut lehteen. Lehti perustui vapaaehtoistyölle ja sen artikkelit olivat Ellilän ja vierailevien kirjoittajien kirjoittamia. Esko Aaltonen ja Hannes Teppo kirjoittivat lehteen useita artikkeleita ja heidän lisäksi lehteen kirjoittivat säännöllisesti historioitsija V. J. Kallio, kirjastoneuvos Helle Kannila, kirjastonhoitaja Toini Melander, kirjallisuudentutkija Viljo Tarkiainen, kirjallisuuskriitikko Kauko Kula, lakimies Paavo Alkio, lehtori V. A. Nordman, kirjastonhoitaja Karl-Erik Henriksson ja luutnantti Einar Palmunen. Yksityiskirjastojaan esittelivät muun muassa professori Yrjö Hirn, kirjallisuuden tutkija Rafael Koskimies, kirjailija Unto Seppänen, kansatieteilijä Kustaa Vilkuna ja kirjailija Arvid Lydecken.

Kirjoitusten saaminen lehteen oli kuitenkin vaikeaa, eikä asiaa auttanut se, että lehdellä ei ollut varaa maksaa kirjoittajilleen palkkiota. Ilmainen työ ei houkuttanut ja Ellilä uskoi, että bibliofiilit käyttivät aikansa mieluummin omien kokoelmiensa kartuttamiseen kuin lehteen kirjoittamiseen.⁵ Innostuneiden kirjoittajien puuttumisen lisäksi lehden tilaajamäärä oli pieni ja sen painaminen oli tappiollista. Lehti pysyi toiminnassa kustantaja Esko Aaltonen hyväntekeväisyyden voimin, jonka lisäksi sen lukijoita pyydettiin auttamaan tilaajakunnan kasvattamisessa lehden toiminnan kattamiseksi.⁶

Ellilän päätoimittajakausi *Bibliophiloksen* parissa kesti vuoteen 1953, jonka loputtua myös lehden sisällölliset painotukset muuttuivat Karl-Erik Henrikssonin astuessa lehden

---

⁵ *Bibliophilos* 1/1948, 11.

⁶ *Bibliophilos* 1/1942, 11–12.

päätoimittajan paikalle.⁷ Henrik Grönroosin mukaan Ellilän eroamisen taustalla oli halu jättää lehden toimittaminen nuorempien huoleksi. Lehden tilaajamäärä oli Ellilän päätoimittajakauden päätyttyä vaatimattomat 123 kappaletta.⁸ Ajan saatossa lehden nimi on vaihdellut ja aluksi lehti ilmestyi nimellä *Bibliophilos – kirjallisuudenkerääjien äänenkannattaja*. Vuoden 1947 ensimmäinen numero ilmestyi uudistetulla nimellä *Bibliophilos – kirjankeräilyn harrastajain äänenkannattaja*. Lehti ilmestyy edelleen ja nykyisin sitä julkaistaan nimellä *Bibliophilos – kirjanystävien lehti*. Lehden painos on ollut 1500 kappaletta läpi sen historian ja se on ilmestynyt neljä kertaa vuodessa. *Bibliophilos* toimi Nuoren Voiman Liiton alaisuudessa kunnes vuonna 1967 lehdestä tuli Bibliofiilien seuran jäsenlehti.

Lehden tavoitteena oli tehdä bibliofiliaa tunnetuksi ja kasvattaa kirjojen keräilijöiden piiriä. Toiveena oli saada muitakin kuin keräilijöitä lehden lukijoiksi ja ensimmäisen numeron esittelyssä toimitus esittää toiveensa: ”Toivomme hartaasti, että BIBLIOPHILOKSEN ympärille kerääntyisivät kaikki ne henkilöt, joille suomalainen kirja on rakas.”⁹ Lehden sivuilla korostuukin suomalaisen kirjallisuuden ja kirjan arvostus. Kirjojen keräilystä kirjoitetaan positiivisessa valossa ja keräilyn petollisemmista puolista, kuten bibliomaniasta eli kirjahulluudesta kirjoitetaan lehden sivuilla harvakseltaan. Lehden ulkoasu on yksinkertainen ja kuvia siinä on vähän. Lehden sivuilla julkaistut harvat kuvat ovat mustavalkoisia kirjojen keräilijöiden kasvokuvia ja kuvia exlibriksistä.

Lehden artikkeleita on ajan saatossa hyödynnetty myös tieteellisiin tarkoituksiin, vaikka Ellilä halusi luoda lehden, joka ei toimisi kirjallisuudentutkijoiden- ja kriitikoiden julkaisukanavana. Ellilän toiveesta huolimatta lehteen päätyi kirjoittamaan useita henkilöitä, jotka toimivat tieteellisen yhteisön ja akateemisen maailman piirissä. Kirjoitustyyli pyrittiin kuitenkin pitämään kansanomaisena.¹⁰ Lehti toimi myös Suomen Exlibris-yhdistyksen julkaisualustana ja sen sivuilla on käsitelty kirjojen kuvituksia ja muita kirjan ulkoasuun liittyviä teemoja. Myös osto- ja myynti-ilmoitukset sekä mainokset ovat saaneet palstatilaa lehden sivuilla.

Haasteita *Bibliophiloksen* toimitukselle aiheutti sota-aika. Vuonna 1944 lehti oli lakkautusuhan alla säännöstelytoimenpiteiden vuoksi ja sen ilmestyminen kiellettiin. Poikkeusoloissa paperin kulutusta pyrittiin vähentämään ja sanomalehdistön tärkeän roolin

---

⁷ Kuitunen 1994, 39–41.

⁸ Grönroos 1992, 36.

⁹ *Bibliophilos* 1/1942, 1.

¹⁰ Grönroos 1992, 35.

vuoksi esimerkiksi *Helsingin Sanomat* Suomen suurimpana lehtenä sai käyttöönsä viidenneksen Suomen sanomalehtipaperikiintiöstä.¹¹ *Bibliophiloksen* toimitus ilmaisi ymmärtävänsä, että lehden julkaiseminen sota-aikana on ylellisyyttä, mutta kritisoi säännöstelytoimenpiteitä ja puolustautui sillä, että yksi romaani kuluttaa sata kertaa enemmän paperia kuin yksi lehden vuosikerta.¹² Lehden onneksi julkaisukielto peruttiin puolen vuoden päästä ja lehden julkaisutoiminta pääsi jatkumaan.

Ellilän merkittävän aseman vuoksi *Bibliophiloksen* parissa ja keräilijöiden yhteisössä, on oleellista avata hänen taustaansa ja vaikutustaan *Bibliophiloksen* alkutaipaleeseen. Eino Johannes Ellilä syntyi vuonna 1892 Sysmässä maanviljelijän pojaksi ja opiskeli Itä-Hämeen kansanopistossa. Kansanopisto-aika vaikutti häneen voimakkaasti ja myöhemmin hän oli Itä-Hämeen kansanopiston johtokunnassa ja toimi myös luennoitsijana monissa muissa kansanopistoissa. Ellillä keräsi myös aihetta käsittelevää kirjallisuutta ja toimitti aiheeseen kansanopistoihin liittyviä teoksia. Työuran hän teki WSOY:n kustannustoimittajana ja kirjoitti artikkeleita ja toimitti teoksia bibliofiasta, kirjahistoriasta ja kirjallisuudesta. Kirjallisen työn ohella hän oli vannoutunut bibliofiili ja keräsi elämänsä aikana huomattavan kirjakokoelman. Hänen kokoelmansa käsitti jopa 32 000 teosta, jonka hän luovutti Helsingin yliopiston kirjastoon, Harvard College Libraryyn ja Lahden maakuntakirjastoon. Ellilä oli mukana myös nuorisoseuraliikkeessä. Aluksi hän vaikutti paikallisesti kotikylänsä nuorisoseurassa, josta hän laajensi toimintaansa ensiksi maakunnallisiin keskusseuroihin ja lopulta koko maan kattavaan Nuoren Voiman Liittoon. Nuorisoseuratoiminta näkyi myös hänen keräilyssään ja hänellä oli mittava kokoelma nuorisoseuraliikettä käsittelevää kirjallisuutta. Ellilän kirjainnostuksen taustalla oli usko kirjaharrastuksen kansansivistävästä voimasta ja hän koki, että kirjoilla oli merkittävä rooli ihmisen henkisessä kasvussa.¹³

On selvää, että koska *Bibliophiloksen* toimitus pyöri pääasiallisesti Ellilän, Hannes Tepon ja Esko Aaltosen voimin, oli heillä myös valta vaikuttaa lehden sisältöön. Toimituskunta kirjoitti itse suuren osan lehden artikkeleista ja valitsivat vierailevat kirjoittajat ja aiheet. Kirjoituksia tulkitessa tuleekin ottaa huomioon, että kirjoittajan tekstilleen antamat merkitykset eivät synny tyhjiössä, vaan niihin vaikuttaa se kulttuurinen, ajallinen ja paikallinen tila, jossa kirjoittaja toimii. Aikakausilehtien kuten muidenkin kirjoitettujen aineistojen käytössä tutkimuksen lähteenä tulee ottaa myös huomioon lähteen luonne: tekstit ovat kirjoitettu

¹¹ Tommila & Salokangas 1998, 239–241.

¹² *Bibliophilos* 4/1944, 67.

¹³ Ahonen 2008, 118; Kuitunen 1994, 37–39; Sarjala, 1994, 7; *Bibliophilos* 2/1942, 9–10.

jostakin näkökulmasta ja johonkin tarkoitukseen.¹⁴ Tämän vuoksi lehden taustan selvittäminen on myös tärkeää. Ellilän *Bibliophilokseen* kirjoittamista artikkeleista tulee ilmi hänen ihanteelliset ajatuksensa ja aatteellisuutensa kirjojen sivistävästä vaikutuksesta. *Bibliophiloksen* perustamisvuonna 1942 vietettiin suomalaisen kirjan juhlavuotta, ja silloin oli kulunut 400 vuotta Agricolan Aapiskirjan ja 300 vuotta ensimmäisen suomenkielisen Raamatun ilmestymisestä. Kyseisenä vuonna elettiin myös sodan keskellä ja *Bibliophiloksen* ensimmäisessä numerossa kirjoitetaan, että sodan keskelläkin halutaan osoittaa arvostusta suomalaista kirjakulttuuria kohtaan.¹⁵

Bibliophiloksen lisäksi tutkimukseni lähdeaineisto muodostuu aikalaiskirjallisuudesta ja erityisesti E. J. Ellilän toimittama teos *Oma kirjastoni: suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina* (1949) tarjoaa hedelmällistä tietoa kirjojen keräilystä. Teos sisältää kirjojen keräilijöiden itse kirjoittamia artikkeleita yksityiskirjastoistaan ja keräilyharrastuksestaan. Osa teoksen artikkeleista on julkaistu aikaisemmin *Bibliophiloksessa*. Teoksen artikkeleiden kautta keräilijät avaavat suhdettaan kirjoihin ja keräilyyn ja kirjoituksissa korostuu keräilijöiden omat kokemukset ja muistot kirjojen keräilyn parissa.

Lähestyn aineistoani pohtimalla, minkälaisia teemoja *Bibliophiloksen* numeroista nousee esille ja analysoin kirjoituksia temaattisten kokonaisuuksien kautta. Selvitän keräilijöiden kirjoituksista esiin nousevia yhtäläisyyksiä ja tarkastelen niissä toistuvien teemojen merkityksiä. Kirjojen keräilijät kirjoittivat keräilyharrastuksestaan ja suhteestaan kirjoihin subjektiivisesta näkökulmasta ja jakavat kirjoituksissaan omakohtaisista kokemuksistaan. Vaikka tutkielmani keskiössä on keräilijöiden yhteisö, olen pyrkinyt huomiomaan yhteisön jäsenet yksilöinä, joilla jokaisella on henkilökohtainen, erityinen ja omanlaisensa suhde kirjojen keräilyyn. Olen pyrkinyt huomiomaan myös asioita, joista keräilijät eivät kirjoita, ja jotka *Bibliophiloksen* sivuilla jätetään mainitsematta. Pohdin myös minkälaista kuvaa keräilijät harrastuksestaan antavat, ja miten he kirjoitustensa ja harrastuksensa kautta ottavat kantaa keskusteluun sivistyksen, kirjallisuuden ja suomen kielen merkityksestä.

1.3 Tutkimuskenttä ja keräilyn käsite

Erilaisia keräilyn muotoja on tutkittu useilla eri tieteen aloilla laajasti ja tutkimus on kasvattanut suosiotaan erityisesti 1980-luvulta lähtien. Tutkimusta on tehty muun muassa

¹⁴ Saarelainen 2013, 251; Rantala, 2003, 238–241. Salokangas 2012, 33.

¹⁵ *Bibliophilos* 1/1942, 1.

historian, sosiologian, museologian, antropologian, filosofian sekä materiaalisen kulttuurin tutkimuksen piirissä.¹⁶ Kirjojen keräilyä on tutkittu kansainvälisesti melko paljon, mutta Suomessa aiheesta ei ole tehty laajempaa tieteellistä tutkimusta.¹⁷ Suomalaista bibliofiliaa käsittelevä kirjallisuus perustuu pääasiassa kirjojen keräilijöiden omiin kirjoituksiin aiheesta ja teokset sisältävät artikkeleita kirjan historiasta, kuvauksia keräilijöiden yksityisistä kirjakokoelmista sekä bibliografisia listoja. Näistä keskeisimpiä ovat Jukka Sarjalan, Kalevi Kuitusen ja Jan Strangin teokset.

Hyödynnän omassa tutkimuksessani kirjojen keräilyä koskevien teosten ohella eri tieteenalojen yleisesti keräilykulttuuria käsitteleviä tieteellisiä tutkimuksia. Suomalaisista tutkimuksista keskeisiin lukeutuu Ari Pöyhtäriin *Keräilystä kokoelmaan. Sosiologisia ja filosofisia näkökulmia keräilyyn* (1996), jossa Pöyhtäri tekee läpileikkauksen keräilytutkimuksen monitieteellisestä tutkimusperinteestä ja kokoaa yhteen keskeisimpiä lähestymistapoja ja teorioita nostaten esiin myös yhteisön merkityksen. Elina Kiuru ja Maria Koskijoki ovat omissa kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielmissaan tutkineet keräilyä. Kiuru on tutkielmassaan *Rakkaudesta esineisiin. Keräilijän esinesuhde modernin ihmisen haaveiden ja päämäärien kuvastajana* (1995) pohtinut keräilijän esinesuhdetta ja Koskijoki on selvittänyt keräilyn kenttää ja keräilyn vaikutusta keräilijän identiteettiin tutkielmassaan *”Etsin kunnes löydän sun” : luonnos keräilijän muotokuva* (1994). Pöyhtäriin, Kiurun ja Koskijoen tutkimukset avaavat keräilyn teoreettista viitekehystä ja ovat hyödyllisiä omalle tutkielmalleni.

Brittiläinen Susan M. Pearce on tehnyt keräilytutkimusta museologian piirissä ja hänen tutkimusten keskiössä on keräilyn sosiaalinen näkökulma sekä ihmisen ja esineen suhde. Yhdysvaltalainen kulutustutkija Russell W. Belk on tehnyt pitkään tutkimusta keräilyn parissa ja tarkastellut ilmiötä materiaalisen kulttuurin ja kuluttamisen näkökulmista. Belk on selvittänyt keräilyn ja kulutuskäyttäytymisen suhdetta ja nostanut tutkimuksessaan esille yhteisön ja sukupuolen näkökulman. Sukupuolinäkökulmaan on tarttunut myös brittiläinen kulttuurihistorioitsija Heidi Egginton, joka on tutkinut kirjojen keräilyä sukupuolen

---

¹⁶ Pöyhtäri 1996, 4–5. Keräilytutkimuksesta ks. esim. Belk 1988 & 1994; Pearce 1994; Kiuru 1995; Koskijoki 1994 & 1997.

¹⁷ Ainoa löytämäni bibliofiliaa käsittelevä tutkimus on Pauliina Kinnusen Jyväskylän yliopistossa tekemä pro gradu -tutkielma vuodelta 2007. Kansainvälisestä tutkimuksesta ks. esim. Silverman 2008; Egginton 2014; Benjamin 1988.

näkökulmasta 1800-luvun lopun Englannissa ja selvittänyt kirjoihin ja keräilijöihin liittyviä sukupuolittuneita mielikuvia.¹⁸

Keräilytutkimuksen lisäksi tärkeää tietoa tutkimukselleni tarjoaa suomalainen kirja-alan tutkimus.¹⁹ Näistä erityisesti Kai Häggmanin laaja kustannustoiminnan historiaa käsittelevä tutkimus *Paras tawara maailmassa: Suomalainen kustannustoiminta 1800-luvulta 2000-luvulle* (2008) ja Ilkka Mäkisen toimittama kattava suomalaisen kirjastolaitoksen historiaa valottava teos *Suomen yleisten kirjastojen historia* (2009) ovat keskeisiä. Teokset tarjoavat arvokasta tietoa kirjan asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa ja valottavat myös sitä ajallista ja paikallista kontekstia, jossa kirjojen keräilijät toimivat.

Oma tutkielmani on kulttuurihistorialle tyypillisen monitieteellistä ja hyödynnän teoreettisia työkaluja keräilytutkimuksen, materiaalisen kulttuurin tutkimuksen ja sosiologian tieteenaloista. Materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa on 1980-luvulta lähtien pohdittu esineiden ja materiaalisuuden suhdetta kulttuuriin ja nostettu esineiden toimijuus tutkimuksen keskiöön. Kulttuurihistorian näkökulmasta materiaalisen kulttuurin tutkimus on painottanut esineiden kulttuurisuutta ja korostanut ihmisten ja ympäristön kokonaisvaltaista vuorovaikutussuhdetta.²⁰ Vuorovaikutus ihmisen ja kirjan välillä nousee myös omassa tutkielmassani keskiöön, ja pyrin tuomaan esille molempien aktiivisen toimijuuden ja roolin merkitysten muodostumisessa sekä suhteen omaan historialliseen aikaansa.

Tutkimukseni näkökulmassa painottuu myös mikrohistoriallinen lähestymistapa pyrkiessäni selvittämään pienen keräilijöiden yhteisön toimintaa ja siihen liittyviä merkityksiä. Kuten kulttuurihistorioitsija Hanna Elomaa on selvittänyt, mikrohistoriallinen näkökulma ei kuitenkaan sulje pois tutkimuksen makrotason ulottuvuutta. Mikro- ja makrotason välinen suhde tulisikin nähdä dialogisena: yksittäiset ihmiset vaikuttavat suurempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja rakenteet taas yksilöiden toimintamahdollisuuksiin.²¹ Omassa tutkimuksessani pyrin tuomaan esille tämän kaksisuuntaisen liikkeen mikro- ja makrotason välillä. Miten keräilijöiden yksilölliset kokemukset kirjojen keräilystä ovat suhteessa laajempaan kulttuuriseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen sekä yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Pyrin tuomaan esille myös sen aikalaistekstin, jossa kirjojen keräilijät

¹⁸ Pearce 1995; Belk 1982, 1988 & 1994; Egginton 2014.

¹⁹ Kirjahistorian tutkimusta ovat Suomessa tehneet myös muun muassa Tuija Laine ja Anna Perälä. Ks. esim. Laine 2000; Perälä 2003.

²⁰ Mäkikalli 2021, 31-33.

²¹ Elomaa 2001, 61; 73.

järjestäytyivät, ja peilaamaan *Bibliophiloksen* ja keräilijöiden kirjoituksista ilmeneviä asioita siihen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa keräilijät toimivat.

Keräilyn monitasoisuuden vuoksi on oleellista avata keräilyn käsitettä ja esitellä siitä tehtyjä määrittelyjä. Keräilyn kirjo on hyvin laaja ja sen monenkirjavaan piiriin kuuluu eri intensiteetillä tapahtuvaa niin aineellisten kuin ei-aineellisten asioiden keräämistä. Ari Pöyhtärin mukaan keskeistä keräilyä määriteltäessä on erottaa se kasaamisesta (*accumulating*) ja haalimisesta (*hoarding*). Kasaamisessa on kyse umpimähkäisesti valikoitujen esineiden hankkimisesta, ja toiminnasta puuttuu systemaattisuus. Kasaamisessa esineiden hyödyllisyys tai hyödyttömyys eivät ole keräilijälle merkityksellisiä. Myös Maria Koskijoki erottaa tavaroiden kasaantumisen keräilystä ja selvittää, että siinä on kyse valikoitumattomasta tavarakeräilystä, jolta puuttuu sisäinen logiikka. Koskijoki kuvailee tavaroiden kasaantumiseen johtavaa toimintaa passiiviseksi ja epäkriittiseksi erottaen sen aktiivisesta ja harkitusta keräilystä.²²

Haalimisessa Pöyhtärin mukaan keräilijä hankkii hyödylliseksi kokemiaan tavaroita, joiden hän uskoo olevan tulevaisuudessa tarpeellisia. Haaliminen on keräilyn lailla tavoitteellista, mutta siinä lopputulos muistuttaa enemmän useita samoja tavaroita sisältävää varastoa kuin tarkasti valittua kokoelmaa. Koskijoen määrittelyssä haaliminen vertautuu hamstraamiseen, jossa keskeiseksi nousee esineiden käytännöllisyys. Kuten Pöyhtäri, myös Koskijoki kuvailee hamstraamisen lopputulosta varastoksi, jota kasvatetaan varmuuden vuoksi tulevaisuuden varalle. Keräilyssä siis korostuu kokoelman merkitys, joka erottaa sen haalimisesta ja kasaamisesta. Kokoelma määrittää ja ohjaa keräilyä, mutta on myös sen tavoite. Kokoelmalle on myös keskeistä, että jokainen esine siinä eroaa muista esineistä eli sitä määrittää ”ei kahta samaa” -periaate. Kokoelman esineet eivät ole kuitenkaan toisistaan täysin erillisiä vaan niitä yhdistää kuuluminen keräilijän rajaamaan kategoriaan.²³

Omassa tutkimuksessani keräily määrittyi pitkälti Pöyhtärin ja Koskijoen malleja mukailien ja kirjojen keräilijöiden toiminta erottui suunnitelmallisuudessaan ja tavoitteellisuudessaan haalimisesta ja kasaamisesta. Keräilyä on bibliofiilien kohdalla oman aineistoni valossa kuitenkin mahdotonta määritellä tyhjentävästi, koska se sai heidän joukossaan hyvin monenlaisia muotoja: osa keräsi hyvin tavoitteellisesti, kun taas toiset suhtautuivat harrastukseen kevyemmin. Keräily oli aktiivista toimintaa ja loppujen lopuksi keräilijät

²² Pöyhtäri 1996, 11; 17–18; Koskijoki 1997, 83.

²³ Pöyhtäri 1996, 11; 17-18; Koskijoki 1997, 83.

määrittivät itse oman keräilyytensä sekä sen, minkälaisella intensiteetillä he suhtautuivat harrastukseensa.

2. Kirjoista lumoutuneet – keräilijöiden suhde kirjoihin

2.1 Matka harrastuksen äärelle ja keräilijöiden taustat

Kirjojen keräilijöiden kiinnostus kirjoihin syntyi usein jo lapsuudessa. Nuoruuden lukukokemukset ja kirjahankinnat synnyttivät kiintymyksen kirjoihin, jonka kautta keräilijöiden suhde kirjoihin syveni ja kasvoi. Lapsuusajan sekä sen aikakauden vaikutus, jolloin keräilijä elää lapsuuttaan on katsottu vaikuttavan oleellisesti keräilykohteen valintaan.²⁴ Lapsuuden kodin satukirjat sekä koulussa luetut oppikirjat johdattivat kirjojen keräilijät kirjojen äärelle ja herättivät tiedon janon monen keräilijän nuoruudessa.²⁵

Satukirjojen ohella erityisesti seikkailukirjallisuus kiehtoi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa lapsuuttaan ja nuoruuttaan eläneitä keräilijöitä. Jules Vernen tarinat sekä intiaanien ja merirosvojen seikkailut avasivat kansien väliin kätkeytyjä uusia maailmoja ja olivat erityisen suosittuja nuorten keskuudessa.²⁶ Arkistonhoitaja Helvi Raatikainen pohtii satukirjojen merkitystä artikkelissaan ”Kohtaloni on kirja”: ”Tuskin osaan tarpeeksi selittää sitä, miten paljon nämä lapsuudenaikaiset satukirjat ovat vaikuttaneet myöhempään suhtautumiseeni kirjoihin. Ne ovat ikään kuin kivijalka, jolta kirjallisuusrakennukseni nousee.”²⁷

Aikuisten suhtautuminen nuorten kirjamieltymyksiin ei ollut aina kuitenkaan myönteistä, ja joissakin kodeissa kaunokirjallisten ”lorukirjojen” lukemista pidettiin syntinä. Erityisesti maaseutu ympäristössä, jossa suurin osa suomalaisista asui vielä vuosisadan puoliväliin asti, kaunokirjallisuuden lukemista pidettiin laiskuutena. Pyhäpäivinä, jolloin lukeminen oli luvallista tuli aika käyttää enemmän uskonnollisen kirjallisuuden äärellä kuin kuvitteellisten tarinoiden parissa.²⁸ Kielletyt kirjat kuitenkin herättivät monen nuoren uteliaisuuden ja kaunokirjallisuuden maailmoin tutustuttiin aikuisilta salaa.²⁹ Ulkomaiseen ajanvietekirjallisuuteen kuuluivat niin kutsutut ”kelloromaanit”³⁰, jotka rantautuivat Suomeen 1800-luvun lopussa. Suomalaiset kirja-alan ihmiset kritisoivat näitä seikkailua ja romantiikkaa sisältäviä teoksia, ja ”roskakirjallisuuden” termi otettiin ensimmäisen kerran

²⁴ Koskijoki 1994, 46.

²⁵ *Bibliophilos* 2/1944 29; *Bibliophilos* 3–4/1944, 59; *Bibliophilos* 3/1948, 3; *Bibliophilos* 3/1948 31–33; *Bibliophilos* 3/1952, 41; Vasström 1949, 202–203. Hirn 1949, 54–55.

²⁶ *Bibliophilos* 3/1948 32–33; Seppänen 1949, 175; *Bibliophilos* 3/1952, 40.

²⁷ *Bibliophilos* 3–4/1944, 59.

²⁸ Kuivasmäki 1996, 69.

²⁹ Lydecken 1949, 99; *Bibliophilos* 2/1944, 29.

³⁰ Termi ”kelloromaani” syntyi, kun kirjakauppiat antoivat kelloja vihkoina ilmestyneiden kirjojen tilaajille tilaajalahjoina. Häggman 2008, 294.

käyttöön kyseisten kirjojen yhteydessä.³¹ Kirjailija Arvid Lydecken muistelee omasta nuoruudestaan, miten juuri ”kellokirjoja” edustanutta James D.:n seikkailukertomusta *Aarniometsän tyttäret* ahmittiin opettajan varoituksista johtuen kuin kiellettyä hedelmää.³²

Satukirjojen ohella monen keräilijän muistelmissa nousee esiin oman ensimmäisen aapisen merkitys. Kirjojen keräilijä Kaarlo Jalasaari kertoo artikkelissa ”Vaatimattoman miehen kirjasto” kirjasuhteensa alkutaipaleesta: ”Olen syvästi kiitollinen vanhemmilleni, jotka antoivat käteeni Aapisen, sekä opettajalleni Jaakko Häklille, joka jo kansakoulussa istutti minuun kiintymyksen kirjoihin [--]”.³³ Koulukirjat tekivät vaikutuksen myös Raatikaiseen:

Se maailma, johon koulukirjat johtivat heikosti käytetyt aivoni, oli muodostuva loputtomien rikkauksien lähteeksi. Ja kirjat, silta tuohon maailmaan, olivat kalleinta, mitä pienessä ympäristössäni omistin. Ne olivat koko kouluajan yhtä rakkaita kuin aikoinaan se aapiskirja [--]³⁴

Aapinen vaikuttaa olleen ensimmäisten koulukirjojen ohella monelle keräilijälle tärkeä ja siitä pidettiin erityistä huolta. Lapsuudenaikaisilla kosketuksilla kirjoihin ja kirjallisuuteen näyttääkin olleen voimakas vaikutus keräilijöiden kirjasuhteeseen.

Kodin vaikutus ja erityisesti isältä saatu malli ja perityt kirjat toimivat monen keräilijän keräilyharrastuksen alkusysäyksenä. Runoilija V. A. Koskenniemen isältään perimä H. W. Stollin teos ”Fornromerska bilder” toimi hänen kirjastonsa ydinsoluna, josta kasvoi 7000 nidettä sisältävä kokoelma.³⁵ Kirjailija Unto Seppäsen kirjaston perustana toimi isältä peritty kirjakokoelma ja professori Yrjö Hirn arvosti niitä kirjoja, jotka hänen isänsä oli erityisesti hänelle hankkinut.³⁶ Myös kirjastoneuvos Ragnar Dahlberg kirjoitti kasvaneensa kodissa, jossa harrastettiin kirjoja ja kirjakulttuuria.³⁷ Keräilyharrastus voi siis saada alkunsa peritystä esineestä, joka toimii ikään kuin siemenenä, josta kokoelma kasvaa.³⁸ Isän kirjahyllystä luettiin ja lainattiin kirjoja sekä siirrettiin teoksia omaan kirjahyllyyn.³⁹ Kotia somistanut kirjahylly kertoi myös perheen varakkuudesta ja sivistyneisyydestä, jota Suomessa osoitettiin 1800-luvun loppupuolella suosituiksi tulleiden juhlapainosten avulla. Hienosti kuvitetut ja

³¹ Häggman 2008, 294–296.

³² *Bibliophilos* 3/1948, 33; Lydecken 1949, 99.

³³ *Bibliophilos* 3-4/1944, 56.

³⁴ *Bibliophilos* 3-4/1944, 59.

³⁵ Koskenniemi 1949, 90.

³⁶ Seppänen 1949, 130; Hirn 1949, 54–55.

³⁷ Dahlberg, 1949, 14.

³⁸ Belk 1994, 318.

³⁹ *Bibliophilos* 4/1951, 65; *Bibliophilos* 4/1943, 50; Seppänen 1949, 176.

nahkaan sidotut prameat korupainokset komistivat kulttuurikotien kirjahyllyjä.⁴⁰ Kodin piirissä nuorena tapahtunut ensikosketus kirjojen maailmaan ja erityisesti isän kirjasto ja esimerkki vaikuttavat innoittaneen monia keräilijöitä lukemaan ja houkutteli kirjojen äärelle.

Kerätyn kirjallisuuden rajautuminen tiettyyn aihepiiriin oli yhteydessä niihin asioihin, jotka olivat keräilijän elämässä keskeisessä asemassa. Kaarlo Jalassaari kertoo maanviljelijän poikana harrastuksensa keskittyneen ymmärrettävästikin luontoon, Paavo Alkion lakimiehen kirjasto koostui pääasiassa lakikirjallisuudesta ja historioitsija Arvi Korhosen kokoelmassa korostui historiaa käsittelevät teokset.⁴¹ Ragnar Dahlberg kuvaa ”Kirjastoni” artikkelissa kokoelmansa sisältöä ammattinsa kautta:

Edellä sanotusta käy ilmi, että kirjastossani melko monet kirjallisuudenhaarat ovat edustettuina. Kun olen ammatiltani viitisenkymmentä vuotta ollut kirjastomies, on melkein itsestään selvää, että kirjoja ja kirjastolaitosta koskeva kirjallisuus, erityisesti Suomen ja Ruotsin, on hyvin edustettuna kokoelmassani.⁴²

On selvää että, keräilijän elämä ohjasi keräilyharrastuksen syntymistä ja suuntaa. Lakimiehen ammatti vaikutti loppujen lopuksi siihen, että Paavo Alkion keräilyn suuntautui lakikirjallisuuteen samoin kuin Arvi Korhonen päätyi historioitsijana keräämään historiateoksia.

Keräilyä ja kulutuskulttuuria tutkinut Russell W. Belk on todennut, että keräilijät päätyvät harrastuksen pariin usein sattumalta ja elämän johdattelemana ilman tietoista päätöstä keräilyn aloittamisesta. Keräilijä Frans Korhonen kuvailee miten hänen keräilyinnostuksensa sai alkunsa sattuman kautta artikkelissaan ”Seppä kerää kirjoja”: Tosin olen ollut kiintynyt kirjoihin jo kansakouluvuosiltani saakka, mutta luettuani v. 1929 ”Kansan kuvalehdestä” kirjoituksen vanhoista kirjoista sain sysäyksen, jonka vaikutuksesta uinunut kirjarakkauteni pääsi valloilleen.⁴³ Myös lahjana saatu esine voi toimia keräilyn siemenenä, josta keräilyinnostu alkaa ja jonka ympärille kokoelma rakentuu.⁴⁴ Lahjat toimivat kirjojen keräilijän ja hovioikeudenneuvos Paavo Alkion keräilyssä keskeisessä asemassa, josta hän kertoo oman kirjastonsa esittelyssä:

---

⁴⁰ Häggman 2008, 149.

⁴¹ *Bibliophilos* 3-4/1944, 56; *Bibliophilos* 4/1951 65; Korhonen 1949, 73–77.

⁴² Dahlberg 1949, 16.

⁴³ Korhonen 1949, 81.

⁴⁴ Belk 1994, 318.

Merkkipäivinäni sain lahjaksi arvokkaampia teoksia, aloin ostella kirjoja kukkaroni salliessa, ja niin omien kirjojeni luku ja hyllyjeni pituus vuosien kuluessa karttuivat.⁴⁵

Belk esittää, että keräilyn ala voi valikoitua samaan tapaan kuin ystävien löytyminen omasta elinpiiristä.⁴⁶ Kaija Väänäsen artikkelissa Frans Korhosen keräilyharrastuksesta nousee esille miten Korhosen harrastuksen alkutaipaleella kirjojen hankkimisesta puuttui suunnitelmallisuus: ”Hän kertoo ettei aluksi ymmärtänyt keräilynsä arvoa, hän osteli kirjoja, koska se huvitti häntä ja antoi hänen vapaahetkilleen tyydytystä”.⁴⁷ Harvoin keräilijä siis päätti tietoisesti ryhtyä keräilijäksi tai valitsi etukäteen tietyn kohteen keräilyharrastukselleen vaan useimmin keräilyinnostus kasvoi pikkuhiljaa ja harrastuksen äärelle päädyttiin sattumalta.

Keräilyharrastukselle on tyypillistä, että se saattaa alkaa ja jatkua pitkään ilman, että keräilijä itse vielä määrittelee itseään keräilijäksi.⁴⁸ Matka kirjojen ja kirjallisuuden harrastajasta intohimoiseksi kirjojen keräilijäksi saattoi viedä kauan ja monen keräilijän kohdalla tietoinen keräily alkoi vasta aikuisiällä. Useat keräilijöistä olivat kirja-alan ihmisiä ja toimivat ammateissa, joissa kirjat kuuluivat keskeisesti työhön. Keräilijöiden joukossa oli kirjailijoita, kirjastoalan ihmisiä, kirjakauppiaita, kustannusalla toimivia, professoreita ja toimittajia. Kirja-alan lisäksi yhdistävä tekijä keräilijöiden keskuudessa oli koulutus. Lapsuuden ja nuoruuden vaikutusten lisäksi koulutus ja ammatti näyttävät vaikuttaneen usean keräilijän kirjainnostukseen.⁴⁹ Erityisesti opiskeluvuodet yliopistossa olivat monelle keräilijälle keskeinen elämänvaihe keräilyn suhteen. Kirjallisuuskriitikko Kauko Kulan kirjasto alkoi paisua, kun hän aloitti humanistiset opinnot Helsingin Yliopistossa, ja hovioikeudenneuvos Paavo Alkio ryhtyi keräämään lakialan kirjallisuutta ylioppilasaikana.⁵⁰ Myös Dahlberg kertoo, että kouluvuosina alkunsa saanut kokoelma kasvoi kasvamistaan opiskeluaikoina.⁵¹

Kirjanystävien harrastuspiirin jäsenistön kuvailussa Ellilä kuitenkin nostaa esiin jäsenten koulutustason vaihtelevuuden: ”Hyvä asia on myös se, että jäsenten opillinen sivistystaso on eriasteinen, sillä kouluja käyneet voivat ohjata vähemmän perehtyneitä harrastajia.”⁵² Ellilän kirjoituksen kuvaama jäsenistön heterogeenisyys koulutuksen osalta ei kuitenkaan tule esille

⁴⁵ *Bibliophilos* 4/1951, 65.

⁴⁶ Belk 1994, 318.

⁴⁷ *Bibliophilos* 3/1943, 44.

⁴⁸ Kiuru 1995, 65.

⁴⁹ Ks. esim. Olsoni 1949, 130–131.

⁵⁰ *Bibliophilos* 1/1952, 9; *Bibliophilos* 4/1951, 65.

⁵¹ Dahlberg 1949, 15.

⁵² *Bibliophilos* 1/1950, 4.

Bibliophiloksen kirjoituksissa tai Ellilän toimittamassa *Oma Kirjastoni* artikkelikokoelmassa. Suurin osa mainituista keräilijöistä olivat akateemisesti koulutettuja, usealla heistä oli maisterintutkinto ja lisäksi joukossa oli tohtoreita ja professoreita.⁵³ Poikkeuksena koulutuksen suhteen erottuivat aiemmin mainittu kengitysseppä Frans Korhonen sekä rautatieläinen Arvo H. Nurmi. *Bibliophiloksen* sivuilla korostuu myös keräilijöiden näkemys omasta ja harrastuksensa vaatimasta sivistysasteesta. Koulutuksen ja keräilyn suhde näyttäytyy keräilijöiden kirjoitusten valossa kaksisuuntaiselta: osa keräilijöistä päätyi opintojen äärelle kirjainnostuksen johdattelemina, ja osan matka keräilyn pariin tapahtui toisinpäin, kun kiinnostus kirjoihin heräsi opiskelun myötä.

Kirjojen hankkimiseen ja kokoelman kartuttamiseen keräilijöillä oli erilaisia väyliä.

Pääasiallisesti kirjoja ostettiin kirjakaupoista, antikvariaateista, kuolinpesistä ja kirjahuutokaupoista, jonka lisäksi keräilijät harrastivat vaihtokauppaa keskenään.

Bibliophilos toimi myös markkinapaikkana, jossa keräilijät julkaisivat omia osto- ja myynti-ilmoituksiaan.⁵⁴ Aarne Mustonen kirjoittaa artikkelissaan ”Kirjastomiehen kotikirjasto” suhteestaan antikvariaatteihin:

Olin jo 1910-luvun loppupuoliskolla keksinyt Iso-Robertinkadun 15.stä Sigurd Rönnbäckin antikvariaatin ja se oli mielestäni oikea kultakaivos ostajalle, mikäli vain markkoja riitti. Rönnbäckin kadottua kirjamarkkinoilta tulivat näköpiiriini vähitellen muutkin antikvariaatit, esim. H. Heiskanen syksyllä 1918.⁵⁵

Mustosen kirjoituksesta nousee esille antikvariaattien arvostus ja merkitys keräilijälle.

Antikvariaateista keräilijät etsivät harvinaisuuksia ja teoksia, jotka olivat muualla loppuunmyytyjä. Antikvariaateissa saattoikin tehdä todellisia löytöjä ja niistä metsästettiin kauan etsittyjä aarteita.

1900-luvun alussa Suomessa alkoi kirjan nousukausi, joka näkyi niin kirjojen kysynnässä, kustannustoiminnan kasvussa kuin kirjakauppojen ja antikvariaattien toiminnassa. Helsinkiin perustettiin 1890-luvulla kolme merkittävää antikvariaattia ja 1900-luvun alkuvuosina myös muut suurimmat kaupungit Suomessa saivat omat liikkeensä.⁵⁶ Antikvariaatit vakiinnuttivat asemansa itsenäisinä toimijoina kirja-alalla vuosisadan alussa, joka mahdollisti keräilijöiden

---

⁵³ Ellilä 1949, 219–220.

⁵⁴ Mustonen 1949, 106, 110–111; Olsoni 1949, 131; Korhonen 1949, 83; Dahlberg 1949, 15; Him 1949, 53; *Bibliophilos* 4/1951, 65; Olsoni 1949, 135.

⁵⁵ Mustonen 1949, 107.

⁵⁶ Strang 1999, 35.

ja kirjakauppiaiden yhteistyön ja asiakassuhteiden syntymisen. Kirjojen keräilijä ja kirjakauppias Eric Olsoni kuvaa kirjojen keräilijöiden ja antikvariaattien suhdetta:

Kirjojen kerääjät ja bibliofiilit kuuluvat antikvariaattien todellisiin kanta-asiakkaisiin. [--] Heistä tulee antikvariaattien uskollisia ystäviä vuosikausiksi, he käyvät säännöllisesti liikkeessä, he tuntevat olonsa kotoiseksi kirjakaupassa ja he saattavat uhrata muutaman tunnin keskustellakseen jostakin kirjasta, sen alkuperästä ja vaiheista, arvosta ja harvinaisuudesta. Heidän ja kirjakauppiiaan välille syntyy usein yhdysside, jonka ainoastaan kuolema voi katkaista.⁵⁷

Olsonin kuvauksessa korostuu antikvariaattien merkitys keräilijöille. Antikvaarisen kirjakauppatoiminnan kasvu loi mahdollisuuksia niin kirjojen keräilijöiden harrastustoiminnalle tarjoamalla väylän kirjojen ostoon kuin tiedon välitykseen. Osaltaan keräilyharrastuksen aktivoituminen paransi myös antikvariaattien toimintaedellytyksiä.

Kirjan nousukauden aikana kirjojen hankintaväylien monipuolistumisen ohella kirjojen hintojen lasku teki kirjojen ostamisen mahdolliseksi yhä useammille. Ensimmäisen maailmansodan aikainen sotatalouden synnyttämä korkeasuhdanne oli kirja-alalle erityisesti eduksi, kun kirjojen myynti kasvoi ennennäkemättömän edullisten hintojen vuoksi. Kirjojen julkaisua tai ostamista ei säännöstelty, ja ulkomailta tuodun kulutustavaran puutteen vuoksi kirjat olivat erityisen suosittuja lahjoja.⁵⁸ Halvoista hinnoista huolimatta on selvää, että keräilijöillä tuli olla rahallisia resursseja harrastuksensa ylläpitämiseksi. Vuosien saatossa kootut kokoelmat saattoivat olla hyvinkin suuria ja sisältää jopa kymmeniä tuhansia niteitä. Harvinaisuuksia sisältävät kokoelmat olivat arvokkaita, ja yksittäisistä kirjoista saatettiin maksaa suuria summia.⁵⁹ Keräilijöiden muutamissa maininnoissa kirjojen ostamiseen käytettävistä varoista nousee esille omien varojen niukkuus ja oman kokoelman vaatimattomuus.⁶⁰ Vaatimattomimmatkin kokoelmat kuitenkin koostuivat tuhansista kirjoista ja olivat merkittäviä siinä mittakaavassa, että niistä kirjoitettiin *Bibliophiloksen* sivuilla. Taloudelliset seikat siis vaikuttivat ihmisten mahdollisuuksiin keräillä kirjoja ja siihen, kuinka intensiivisesti keräilyä harrastettiin.

⁵⁷ *Bibliophilos* 1/1947, 14.

⁵⁸ Häggman 2008, 284–286.

⁵⁹ Esimerkiksi Eric Vasströmin kokoelmassa oli 4000 nidettä, Oskar Rewellin kokoelmassa n. 10 000 nidettä, Eric Olsonin kokoelmassa 4000 nidettä, Unto Seppäsen kokoelmassa 3000 nidettä, Arvi Korhosen kokoelma oli 110 hyllymetriä, Emerik Olsonin 80 hyllymetriä ja Knut Tallqvistin 75 hyllymetriä. Vasström 1949, 204; Ellilä 1949, 168; Olsoni 1949, 148; Seppänen 1949, 179; Korhonen 1949, 74; Olsoni 1949, 136; Tallqvist 1949, 192; *Bibliophilos* 2/1951, 26.

⁶⁰ *Bibliophilos* 1/1944, 1; *Bibliophilos* 2–3/1945, 18; *Bibliophilos* 2/1951, 26; *Bibliophilos* 1/1952, 8. Hirn 1949, 51.

Kirjojen keräily edellytti keräilijöiltä myös aikaa harrastukselleen. Kirjojen hankkiminen vaati asiointia kirjakaupoissa, antikvariaateissa ja huutokaupoissa, joiden lisäksi aikaa kului kokoelmien luetteloinnissa ja järjestelyssä. Teosten selailu, lukeminen ja huoltaminen veivät oman aikansa ja tapahtuivat usein iltaisin ja viikonloppuisin vapaa-ajalla.⁶¹ Suomessa vapaa-aika alkoi erottua työajasta 1800-luvun lopulla kaupungistumisen ja teollisuustyön kasvun myötä. Maatalousyhteisöjen ulkopuolella tapahtui siirtymä ajankäytön suhteen aikatauluyhteiskuntaan, jossa työnteko ja työaika ohjautuivat ulkoapäin. Kasvavan vapaa-ajan seurauksena erilaiset harrastukset ja uudet vapaa-ajanviettotavat saivat alkunsa, ja erilaisten seurojen ja yhdistysten perustaminen harrastusten yhteyteen oli suosittua vuosisadan alusta lähtien. Laki kahdeksan tunnin työpäivästä tuli voimaan vuonna 1917, jonka seurauksena ihmisten käytössä oleva vapaa-aika lisääntyi vielä entisestään. Vapaa-ajan lisääntyttä yhä useammalla ihmisellä oli mahdollisuus harrastaa kirjallisuutta ja aikaa lukemiselle.⁶²

Tavoitteellinen keräily vaati perehtymistä kirjahistoriaan ja kirjallisuuteen sekä aikaa kokoelman suunnittelulle. Kirjojen keräilyyn erikoistuminen ja alan asiantuntijuuden kartuttaminen vaati omistautumista harrastukselle. Kansatieteilijä Kustaa Vilkuna kirjoittaa artikkelissaan ”Kirjastostani ja sen synnystä” kokoelmansa äärellä vietetystä ajasta: ”Puuhailu oman kirjaston parissa on elämän viehättävämpiä hetkiä, se tuntuu arkisen kiireen keskellä levolta ja lomalta. Mieli rauhoittuu, ja hyvät ideat kehkeytyvät”.⁶³ Harrastukseen liittyi niin ikään vapaa-ajalla tapahtunut rentoutuminen ja irtiotto työstä ja arjesta. Vaikka monen keräilijän elämässä kiinnostus kirjoihin näkyi niin työssä kuin vapaa-ajalla, vaati määrätietoinen keräily syventymistä, johon tuli löytyä tarvittava aika työn ulkopuolelta.

Isältä pojalle periytynyt malli ja opittu suhtautuminen kirjoihin ja keräilyyn antavat aihetta pohtia, mikä oli sukupuolen vaikutus kirjojen keräilyssä. Belk ja sosiologi Melanie Wallendorfin ovat tutkimuksessaan todenneet sukupuolen vaikuttavan niin keräilyyn kuin keräilyn kohteen valikoitumiseen. Keräilyn on katsottu vaativan aggressiivisuutta, kilpailuhenkisyttä ja kunnianhimoa, joiden on koettu olevan naisille epätyypillisiä piirteitä. Belk ja Wallendorf viittaavat myös Rémy Saisselinin tutkimukseen, jonka mukaan 1800-luvun lopun Ranskassa miehet nähtiin kuluttajina päämäärätietoisina, kun taas naiset

⁶¹ Vasström 1949, 117; Vilkuna 1949, 218 Ellilä 1948, 56.

⁶² Moilanen & Sulkunen 2006, 25; Leino-Kaukiainen 1992, 152; Lehtonen 1982, 616.

⁶³ *Bibliophilos* 2–3/1943, 19.

käyttäytyivät kuluttajina kevyin perustein ja ostivat vain ostamisen ilosta. Siinä missä miehet saattoivat olla todellisia, vakavasti otettavia keräilijöitä, naiset olivat vain kuluttajia.⁶⁴

Kirjojen keräily vaikuttaa olleen *Bibliophiloksen* kirjoitusten valossa vahvasti miesten aluetta. Keräilijät eivät viittaa äideiltään perittyihin malleihin ja maininnat naispuolisista keräilijöistä ovat harvassa. *Bibliophiloksessa* esitelty ainoa naispuolinen keräilijä oli Porin tyttölyseon historian lehtori Hildur Koskimies, joka keräsi muun muassa historian oppi- ja kurssikirjoja sekä uskonnollista kirjallisuutta.⁶⁵ Naisten puuttuminen keräilijöiden joukosta oli varmasti seurausta monesta seikasta ja naisten yhteiskunnallinen asema on vaikuttanut naisten mahdollisuuksiin kerätä kirjoja. Belk ja Wallendorf nostavat esiin artikkelissaan naisten perinteisen roolin perheen ja kodin piirissä. Heidän mukaansa miesten aktiivisempi rooli kodin ulkopuolella on myötävaikuttanut siihen, että he ovat päätyneet keräilyn pariin.⁶⁶

Kirjojen keräilyä 1800-luvun lopun Englannissa tutkinut brittiläinen kulttuurihistorioitsija Heidi Egginton on todennut, että naisten lukutottumusten ja kirjojen käyttötapojen katsottiin tekevän naisista epäsopivia kirjojen keräilijöitä. Naisten katsottiin lukevan ”kertakäyttöisiä” romaaneja, jotka eivät olleet varteenotettavia keräilypainoksia. Tämän lisäksi naisilta katsottiin puuttuvan luontainen kiinnostus keräilyharvinaisuuksiin. Naisten varallisuus ja rajallinen sosiaalinen ja kulttuurinen asema julkisessa elämässä vaikuttivat myös Eggintonin mukaan naisten mahdollisuuksiin keräillä kirjoja.⁶⁷ Vaikka naisten keräilyä rajoittaneet seikat eivät nouse esiin *Bibliophiloksen* sivuilla, mahdollisesti myös suomalaisessa kontekstissa oletus naisista tietyn tyyppisinä lukijoina, kirjojen käyttäjinä ja kuluttajana sekä varallisuus, koulutus ja asema julkisessa elämässä ovat vaikuttaneet naisten mahdollisuuksiin keräillä kirjoja. Kirjojen keräilyn miesvaltaisuudesta kertoo kuitenkin se, että naiset eivät näy *Bibliophiloksen* sivuilla ja heitä ei mainita keräilijöiden keräilyä käsittelevissä kirjoituksissa.

2.2 Keräilijöiden esinesuhde ja keräily osana identiteettiä

Keräily perustuu ennen kaikkea esineiden omistamiseen. Kirjojen keräilyssä omistamisen hyöty näkyi mahdollisuudessa perehtyä kirjoihin ajasta ja paikasta riippumatta. Kirjailija Knut Hagberg kiteyttää ajatuksensa kirjojen omistamisen hyödystä artikkelissaan ”Kirjojen Omistamisesta”:

⁶⁴ Belk & Wallendorf 1994, 241.

⁶⁵ *Bibliophilos* 1/1946, 3–4.

⁶⁶ Belk & Wallendorf 1994, 241.

⁶⁷ Egginton 2014, 352–357 ja 360–363.

Kirjan, josta paljon pitää, haluaa myös omistaa, muutenhan ei siihen voi perusteellisesti syventyä. Erilaisessa mielentilassa, erilaisissa oloissa ja eri vuodenaikoina sopivat eri kirjat. Jollei ole määrättyä kirjaa käsillä silloin juuri kunkun haluaisi, on kadottanut parhaimman, mitä se voi antaa.⁶⁸

Hagbergin ajatuksessa omistamisesta nousee esille fyysisen suhteen merkitys: kirja tulee olla aina saatavilla. Tarvetta omistaa esineitä on selitetty monilla syillä, ja usean tekijän katsotaan vaikuttavan ihmisen tarpeeseen omistaa asioita. Yksi keskeinen tekijä omistajuuden muodostumiseen on kiintymys, ja omistajuutta koetaan erityisesti asioihin, joihin ihmisellä on jonkintasoinen tunneside. Omistamisen tarvetta on selitetty myös synnynnäisillä tarpeilla, kuten esimerkiksi pyrkimyksellä selviytyä.⁶⁹

Useat tutkijat ovat tarkastelleet omistajuutta ja pohtineet sen merkitystä eri näkökulmista. Kulttuurihistorioitsija Leena Rossi ja jo aiemmin mainittu Russell W. Belk ovat molemmat selvittäneet omistamisen syntymistä ranskalaisen filosofin Jean-Paul Sartren ajatusten pohjalta. Sartre näkee omistamisen yhtenä ihmisen olemassaolon perusmuotona ja omistaminen voi Sartren mukaan tapahtua fyysisen hallinnoimisen lisäksi tietämisen ja tekemisen avulla. Asia otetaan haltuun tiedon avulla, eli tietämällä asiasta ihminen voi kokea omistajuutta asiaa tai esinettä kohtaan. Omistajuutta koetaan myös asioihin, jotka ihminen on itse tehnyt tai joita hän hallitsee, kuten esimerkiksi soittimen hallinta. Hallitsemisen, tietämisen ja tekemisen ohelle Rossi lisää omistajuuden muodostumiseen vielä lahjan saamisen.⁷⁰ Kirjojen keräilijät saattoivat kokea omistajuutta kirjoja kohtaan fyysisen omistamisen ohella myös tietämällä niistä ja olemalla asiantuntijoita niin kirjahistorian, kirjallisuuden, kustannustoimen kuin harvinaisten kirjojen suhteen. Näiden tasojen lisäksi kirjan fyysisen omistamisen ohella keräilijät saivat omakseen myös tiedon, jota kirjat sisälsivät. Tiedon jano ja oppiminen olivatkin monen keräilijän motiiveja harrastukselleen, eikä into kerätä kirjoja liittynyt ainoastaan kirjan fyysinen omistamiseen.⁷¹

Esineen omistaminen mahdollistaa sen hallinnoimisen, joka kirjojen keräilijöiden kohdalla näkyi vallassa päättää lainaako omistamiaan kirjoja muille vai ei. Kysymys lainaamisesta jakoi keräilijöiden mielipiteitä ja osa suhtautui lainaamiseen suopeasti, kun taas toiset kokivat sen sopimattomaksi. Tarkastaja Kaarlo Jalassaaren tavoite oli, että hänen kirjastostaan ei tulisi kuollut kokoelma, vaan hän toivoi, että myös muut voisivat hyödyntää sitä lainaamalla hänen

⁶⁸ *Bibliophilos* 3/1943, 40.

⁶⁹ Kiuru 1995, 41–43.

⁷⁰ Rossi 2010, 215–216; Belk 1988, 145–146.

⁷¹ *Bibliophilos* 2/1944, 29;

teoksiaan.⁷² Kirjastoneuvos Helle Kannila (vuoteen 1938 Cannelin) osaltaan koki, että lainaaminen yksityisistä kokoelmista oli hyväksyttävää vain erityistapauksissa.⁷³ E. J. Ellilä yhtyi Kannilan ajatukseen, jonka mukaan lainaaminen yksityiskirjastosta tuli kysymykseen ainoastaan luotettavan tutkijan kohdalla. Tuttavilta lainaaminen oli Ellilän mukaan huono tapa ja hän kehottikin kääntymään kansankirjastojen puoleen, jos kirjojen lainaaminen oli tarpeen.⁷⁴ Kirjoihin oli lisäksi tapana liimata oma exlibris, jolloin keräilijä konkreettisesti merkitsi kirjan omakseen. Exlibris auttoi lainatun kirjan palautumisen omistajalleen, kun kirjan oikeasta omistajasta ei ollut epäselvyyttä.

Kirjojen keräilijöiden kiinnostus exlibriksiin näkyi *Bibliophiloksen* sivuilla ja lehdessä kerrottiin Suomen Exlibris-yhdistyksen kuulumisia, kirjoitettiin exlibristen harrastamisesta ja esiteltiin suomalaista exlibris-kirjallisuutta. Exlibristen harrastaminen oli yleistä myös kirjojen keräilijöiden keskuudessa ja harrastus oli kasvattanut suosiotaan 1930-luvulta lähtien. Lehdessä esiteltiin myös keräilijöiden omia exlibriksiä, mutta itse exlibris-taide jäi lehden kirjoituksissa vähälle huomiolle.⁷⁵

Päätösvalta oman kokoelman suhteen näkyi keräilijän mahdollisuuksissa valita kokoelmaan haluamansa teokset ja sidotuttaa ne kirjansitojalla omien mieltymystensä mukaan. Ragnar Dahlberg sidotutti kirjansa vasikannahkaan ja piti kauneimpina kirjoja, joiden selkämykset oli koristeltu kullalla.⁷⁶ Myös Arvid Lydecken sidotutti rakkaimmat teoksensa nahkakansiin ja saman tekijän teokset samaan tyyliin luoden visuaalisesti yhtenäisen kokoelman.⁷⁷ Päätösvalta kirjojen ulkonäön suhteen ja kokoelman järjestely ja luokittelu loivat hallinnan ja kontrollin tunnetta. Keräilyn kautta ihmisen on katsottu pyrkivän oman ympäristönsä hallintaan ja muokkaamaan elinympäristöstään omanlaisensa. Kontrolloimalla kokoelmaansa keräilijät niin ikään toteuttavat elämänhallintaa.⁷⁸

Keräilijöiden yksityiskohtaiset kuvailut kokoelmien järjestyksestä, luokittelusta sekä kirjojen ja kirjahyllyjen sijoittumisesta kodissa kertoivat kirjojen tärkeydestä keräilijöille.⁷⁹ Kirjojen keräily kiinnittyi kodin piiriin, koska useimmiten kokoelmaa säilytettiin kotona.

Sivistyneistöperhettä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tutkinut Hanna Elomaa on

⁷² *Bibliophilos* 3–4/1944, 57.

⁷³ *Bibliophilos* 3–4/1944, 41.

⁷⁴ Ellilä 1949, 169; Ellilä 1948, 18.

⁷⁵ *Bibliophilos* 2/1946, 15–16; *Bibliophilos* 4/1946, 37; *Bibliophilos* 4/1948, 50–51.

⁷⁶ Dahlberg 1949, 29.

⁷⁷ Lydecken 1949, 103.

⁷⁸ Kiuru 1995, 41–43; Pearce 1995, 174; Koskijoki 1994, 32, 92.

⁷⁹ Ks. esim. Hirn 1949, 46–48; Olsoni 1949, 135–136; Seppänen 1949, 178.

todennut kodin olleen keskeinen paikka, jonka kautta ihmiset ilmaisivat itseään ja sivistystään. Kodin puitteet ja siihen liittyvät käytännöt olivat vahvasti yhteydessä yksilön identiteettiin: koti tarjosi kiinnepohdan ja siihen liittyi tunteita. Vuorovaikutusta ihmisen, kulttuurin ja aineellisen ympäristön välillä tapahtui juuri kodin seinien sisällä.⁸⁰ Kodissa sijainneen kirjakokoelman avulla keräilijät loivat ja muokkasivat itselleen merkityksellisen ympäristön, jonka kautta he ilmaisivat itseään.

Kirjan omistamiseen liittyvää ajatusta esineen haltuunotosta on tarkasteltu keräilytutkimuksessa kulttuuriantropologi Igor Kopytoffin singularisoinnin⁸¹ käsitteen kautta. Singularisoinnissa pääsääntöisesti hyötykäyttöön tarkoitettu esine irrotetaan sen alkuperäisestä kontekstista ja liitetään keräilijän kokoelmaan. Esine käy läpi prosessin, jossa se muuttuu tavallisesta hyödykkeestä keräilijälle ainutlaatuiseksi ja poistuu vaihdon piiristä osaksi keräilijän henkilökohtaista kokoelmaa. Esineestä tulee singulaari eli erityinen, kun se kohotetaan tavallisten esineiden joukosta pyhäksi.⁸² Kirjojen keräilijöiden joukossa singularisointi näkyi heidän tavoissaan kokea omat kirjat ainutlaatuisina: kirjoihin viitattiin rakkaina, kalliina aarteina.⁸³ Kaija Väänänen kirjoittaa keräilijä Frans Korhosen erityisestä suhteesta kirjoihin artikkelissa ”Seppä kerää kirjoja”: ”Koko talon ilmapiirissä on jotain sunnuntaitunnelmaa, sillä täällä palvotaan ja rakastetaan kirjaa, kohdellaan jokaista nidettä hartaasti ja tutkien.”⁸⁴ Singularisointi ilmeni erityisesti vanhojen ja harvinaisten kirjojen keräilijöiden kohdalla, kun he hankkivat kirjoja niiden esineellisten ja esteettisten ominaisuuksien vuoksi. Kirjan sisällöllinen arvo jäi toisarvoiseksi, kun huomio kiinnittyi teosten ulkoisiin piirteisiin, kuten sidosasuun, koristeluihin, kuvituksiin tai typografiaan.⁸⁵

Keräilyä tutkinut Ari Pöyhtäri on pohtinut keräilijöiden esinesuhteen rationaalisuutta ja kuvailee suhteen olevan usein latautunut tunteilla ja erityinen henkilökohtaisella tasolla, jonka vuoksi se eroaa rationaalisen kuluttajan esinesuhteesta. Pöyhtäri nostaa esille Belkin käsityksen, joka kuvailee keräilijän suhdetta esineisiin ei-rationaaliseksi. Ei-rationaaliseksi suhteen tekee se, että esineen hinta ei ole keräilijälle merkityksellinen ja keräilyesine on korvaamaton hinnasta riippumatta. Keräilijä ei ole valmis luopumaan omasta esineestä mistään hinnasta ja toisaalta on valmis ostamaan haluamansa hinnalla millä tahansa. Ei-

⁸⁰ Elomaa 2006, 151.

⁸¹ Alkuperäinen englanninkielinen termi *singularization* on suomenkielisessä kirjallisuudessa käännetty sanoiksi singularisointi ja singularisaatio, joita molempaa käytetään.

⁸² Singularisoinnista ks. Kopytoff 1986, 80–83; Pöyhtäri 1996, 63–66; Kiuru 1995 47–48. Belk 1994, 320–321.

⁸³ Ks. esim. *Bibliophilos* 3–4/1944, 59. *Bibliophilos* 2/1944, 29; *Bibliophilos* 3/1948, 30.

⁸⁴ *Bibliophilos* 3/1943, 43.

⁸⁵ Ks. esim. Dahlberg 1949, 24; Olsoni 1949, 136–138; *Bibliophilos* 3/1948, 35.

rationaalisessa esinesuhteessa esine ei ole myöskään merkityksellinen utilitaristisessa mielessä ja Belk kuvailee suhdetta epätavalliseksi ja jopa salaperäiseksi. Myös Pöyhtäri korostaa suhteen erityisyyttä ja toteaa, että rationaalisuuden ylittävässä keräily-suhteessa keräilyobjekti saatetaan kokea jonain maagisena.⁸⁶

Belkin käsitys ei-rationaalisesta esinesuhteesta ja Kopytoffin ajatus singularisoinnin prosessista eivät sovellu kuitenkaan kaikkiin kirjojen keräilyn piirissä toimineisiin keräilijöihin: useat keräilijät lukivat kirjoja ja hyödynsivät niitä kirjojen alkuperäisessä tarkoituksessa. Vaikka kirjojen ulkonäköön kiinnitettiin huomiota, toimivat kirjat monelle keräilijälle ensisijaisesti tiedon lähteinä. Kirjojen ja tiedon saavutettavuuteen vaikutti 1900-luvun alussa oleellisesti myös asuinpaikka. Maaseudulla opettajana toiminut Emerik Olsoni selitti tarvettaan omistaa kirjoja kirjaston puuttumisella, ja hän koki jokaisen eteen tulevan kirjan potentiaalisesti arvokkaaksi ja tarpeelliseksi.⁸⁷ Suomalaista kustannustoimintaa tutkinut historioitsija Kai Häggman on kuitenkin todennut, että vaikka kaupungeissa kirjastojen palvelut olivat lähellä, vain 20 prosenttia kaupungin asukkaista käytti näitä palveluja 1930-luvun loppuun mennessä. Kirjastojen pieni käyttäjämäärä koostui työläisistä, eikä keskiluokan ja sivistyneistön piirissä lainattu julkisista kirjastoista, koska niiden kirjat miellettiin likaisiksi ja huhut tuberkuloosin leviämisestä kirjojen välityksellä olivat sitkeässä.⁸⁸ Myös *Bibliophiloksen* sivuilla pyrittiin kumoamaan näkemys kirjojen välityksillä leviävistä sairauksista. Kirjoituksessa ”Kirjat eivät ole basillien pesiä, kuten luullaan.” viitataan Illinoisin terveysdepartementin tekemään tutkimukseen, jonka mukaan basillit eivät elä kuivassa kirjassa. Kirjoituksessa korostetaan, että ei ole tarpeen polttaa kirjaa, joka on ollut kosketuksissa tarttumatautisen henkilön käsissä.⁸⁹ Kirjojen hankkimisen tarpeellisuuteen vaikutti myös sota-aika ja poikkeusoloissa oman kirjaston hyöty korostui. Kirjallisuudentutkija Rafael Koskimies koki oman kirjastonsa korvaamattomaksi talvi- ja jatkosodan aikana, koska sen avulla hän pystyi jatkamaan työtään poikkeustilasta huolimatta.⁹⁰

Bibliophiloksen sivuilla käytiin keskustelua kirjojen esineellisestä arvosta, sisällön hyödyntämisestä ja pohdittiin keräilijän suhdetta lukemiseen. Ellillä tuo esille artikkelissaan ”Lukeeko Bibliofiili kirjojaan?” ajatuksen, jonka mukaan kirjojen keräilyssä kirjan sisältö on

---

⁸⁶ Pöyhtäri 1996, 60–63.

⁸⁷ Olsoni 1949, 135.

⁸⁸ Häggman 2008, 319.

⁸⁹ *Bibliophilos* 3–4/1944, 66.

⁹⁰ *Bibliophilos* 2/1947, 18.

tärkeintä, eikä todellinen bibliofiili keräile kirjoja vain kirjan esineellisen arvon vuoksi.⁹¹ Ellilän näkemyksestä eroten nimimerkki LAS kirjoittaa, että täysverinen bibliofiili harrastaa kirjoja niiden esineellisten erityisominaisuuksien vuoksi ja on kiinnostunut ensisijaisesti kirjasta painotuotteena. Hänen mukaansa bibliofiiliassa kiinnostus suuntautuu kirjan painopaikkaan– ja aikaan, kansiin, kuvituksiin ja paperiin, kun taas kirjan sisältö kuuluu muille tieteenaloille.⁹² Myös Emerik Olsoni oli kiinnostunut kirjoista niiden esteettisten ominaisuuksien vuoksi ja viehättyi kauniista kirjoista. Vaikka hän oli hankkinut kirjoja työnsä vuoksi, arvosti hän erityisesti kauniita ja hienosti sidottuja teoksia ja koki oman kirjastonsa olevan pääasiallisesti silmänruokaa.⁹³ Kuten Olsonin tapauksessa, monen keräilijän kohdalla harrastus näyttää saaneen erilaisia muotoja: keräilijät hankkivat sisältönsä vuoksi tarpeellisia käyttökirjoja sekä teoksia, jotka olivat erityisiä esineellisten ominaisuuksiensa vuoksi.

Usealle keräilijälle keräilyharrastus oli merkittävä osa elämää ja identiteettiä. Kokoelmat kertoivat keräilijöiden kiinnostusten kohteista, arvoista ja mieltymyksistä. Kokoelmaa kartuttaessa oleellista oli rajata kerättävien kirjojen valikoimaa keskittymällä tiettyyn aikakauteen, aihepiiriin tai tietyn kirjailijan tuotantoon. Kustaa Vilkuna oli erikoistunut Suomen historiaa käsitteleviin teoksiin ja kotiseutututkimukseen, luutnantti Einar Palmunen keräili vanhaa suomenkielistä uskonnollista kirjallisuutta ja Arvo H. Nurmen kokoelma koostui lähinnä Tamperetta käsittelevistä teoksista.⁹⁴ Erikoistumisen on katsottu toimivan keräilijän keinona itseilmaisuuksiin ja sen avulla keräilijä pystyy erottautumaan muista.⁹⁵ Knut Hagberg kuvailee kirjoituksessaan yksityiskokoelman erityisluonteen merkitystä: ”Kirjastomme tulee olla persoonallisinta mitä omistamme ja taipumustemme, harrastustemme ja mielipiteittemme johdonmukainen ilmaisu.”⁹⁶ Kokoelman henkilökohtaisuus tuli esille myös Ellilän näkemyksessä, eikä hän voinut kuvitella oman persoonallisen kirjastonsa omistajaksi ketään muuta kuin itsensä.⁹⁷ Kokoelman rajaamisen on tulkittu myös pienentävän kilpailua muiden keräilijöiden kanssa, ja erikoistuminen mahdollistaa kokoelman ainutlaatuisuuden.⁹⁸ Kokiessaan oman kokoelmansa erityisenä saattoi keräilijä kokea myös itsensä erityiseksi ja ainutlaatuiseksi.

---

⁹¹ *Bibliophilos* 2/1947, 20.

⁹² *Bibliophilos* 1/1944 17.

⁹³ Olsoni 1949, 136–137.

⁹⁴ Palmunen 1949, 149; *Bibliophilos* 2–3 1945, 18; Nurmi 1949, 118.

⁹⁵ Pöytäri 1996, 115; Kiuru 1995, 53–54.

⁹⁶ *Bibliophilos* 3/1949, 41.

⁹⁷ Ellillä 1948, 43.

⁹⁸ Belk 1994, 323.

Keräilyn vaikutusta keräilijän identiteettiin on selvitetty tutkimalla keräilijän esinesuhdetta. Belk on tarkastellut keräilijän ja esineen suhdetta keräilijän minäkäsityksen kautta. Hänen mukaansa keräilijän käsitys itsestään on riippuvainen hänen omistamistaan esineistä ja kokoelma toimii keräilijän minän jatkeena (*extended self*). Belk tulkitsee lisäksi, että kokoelman parissa vietetty aika ja energia merkitsevät, että keräilijä on kirjaimellisesti laittanut osan itsestään kokoelmaan.⁹⁹ Emerik Olsoni kuvailee artikkelissaan ”Kirjakauppias kertoo kirjoistaan” omaa esinesuhdettaan:

Kirjat ovat tulleet minulle välttämättömiksi ystäviksi, uskollisiksi seuralaisiksi ja ehdottoman tarpeellisiksi työkaluiksi. Lyhyesti sanottuna: ne ovat tulleet osaksi itseäni, niistä on jollakin tavalla tullut osa elämäni [--].¹⁰⁰

Olsonin kirjoituksesta nousee esille hänen esinesuhteensa intensiivisyys ja kiintymys kirjoihin. Myös keräilyä tutkinut Maria Koskijoki on tulkinnut minän jatkeena toimivien esineiden toimivan itsemäärittelyn välineinä: esineiden avulla voidaan kertoa ”tällainen minä olen”.¹⁰¹ Keräilijöiden mittavat yksityiskirjastot kertoivat heidän tiedonjanoistaan ja kiinnostuksestaan kirjallisuuteen sekä osoittivat heidän oppineisuuttaan. Mahdollisesti kokoelmien kautta keräilijät halusivat myös tuoda ilmi omaa sivistyneisyyttään ja varallisuuttaan.

Ainutlaatuisuuden lisäksi keräilijät tavoittelivat kokoelmalta täydellisyyttä. Rajatun aihepiirin sisällä kirjojen keräilijät pyrkivät saamaan kaikki valittuun kategoriaan kuuluvat teokset. Osa keräilijöistä halusi saada omakseen täydellisen sarjan tietyn kirjailijan ensipainoksia tai keräily rajautui tiettyyn aikakauteen. Suosittua oli myös kerätä tiettyyn paikkakuntaan liittyvää kirjallisuutta tai saada kokoon tiettyyn aihealueeseen liittyvät kirjat. Erikoisalojen lisäksi suomalaiset kirjailijat olivat usean keräilijän keräilykohteena: Juhani Ahon, Eino Leinin ja Aleksis Kiven teokset löytyivät monen keräilijän hyllystä.¹⁰²

E. J. Ellilän artikkeli ”Seitsemää veljestä etsimässä” kertoo hänen kokemuksestaan saada Aleksis Kiveä käsittelevä kokoelma täydelliseksi. Vuosia Kiven teoksia keränneen Ellilän kokoelmasta puuttui *Seitsemän veljeksien* ensipainos, ja jo mahdollisuus ensipainoksen löytymisestä oli hänen mukaansa ”[--]kaikkien suomalaisten bibliofiilien suuren unelman täyttyminen.”¹⁰³ Monien vaiheiden ja vuoden odotuksen jälkeen Ellilä sai kyseisen

---

⁹⁹ Belk 1994, 321.

¹⁰⁰ Olsoni 1949, 139.

¹⁰¹ Koskijoki 1994, 27.

¹⁰² Ellilä 1949, 36; Hoving 1949, 60; Korhonen 1949, 84; Olsoni 1949, 140; Paulaharju 1949, 165.

¹⁰³ Ellilä 1948, 46.

ensipainoksen käsiinsä ja osti teoksen itselleen. Kiven kokoelman täydelliseksi saattamista Ellilä kuvailee huojentunein tuntein:

Nyt tunsin kuin vapautuneeni painajaisesta. Etsintä oli päättynyt. Tämä harvinainen kirja kuului kokoelmaani. Aleksis Kiven teosten ensipainoksia on siis ainakin yhdellä yksityisellä henkilöllä täydellinen sarja.¹⁰⁴

Kokemus kuvastaa miten merkittävä hetki kokoelman valmiiksi saaminen oli Ellilän keräilyhistoriassa. Paljon aikaa ja vaivaa vaatinut työ täydellisen kokoelman saavuttamiseksi kertoi pitkäjänteisestä omistautumisesta keräilylle sekä keräilijän ja kirjan esinesuhteen intensiivisyydestä. Keräilytutkimuksessa keräilijän minäkuvan suhdetta keräilyyn onkin tarkasteltu täydellisyyden käsitteen kautta. Täyttämällä kokoelmaansa keräilijän on tulkittu ikään kuin täydellistävän itseään. Mitä täydellisempi kokoelma, sitä täydellisempi minuus. Kokoelman ”valmiiksi” saaminen ja puuttuvien palasten löytäminen toimii usein keräilyn motivaattorina, kuten Ellilään kokemus osoittaa.¹⁰⁵

Kokoelman valmiiksi saattamisessa piilee myös täydellisen kokoelman paradoksi. Kun kokoelma on täysi, myös keräilijän työ on tehty. Pöyhtäriin mukaan vajaa ja epätäydellinen kokoelma pitää harrastuksen elossa, kun taas valmis kokoelma ikään kuin tappaa harrastuksen. Pöyhtäri onkin tulkinnut keräilyn hauskuuden syntyvän kaipauksen ja saavuttamisen tunteiden kautta, eikä täydellisen kokoelman valmiiksi saattamisesta.¹⁰⁶ Kirjojen keräilijöiden kohdalla täydellisen kokoelman paradoksin saattoi ohittaa sillä, että ryhtyi keräämään toista aihepiiriä yhden kokonaisuuden tullessa valmiiksi. Mahdollisuus rajata ja määritellä oman kokoelman sisältö mahdollisti myös keräilyharrastuksen jatkuvuuden.

Esinesuhteen intensiteetti ja merkitys keräilijän identiteettiin näkyi keräilijöiden kokemuksissa kirjojen menetyksestä. Kirjojen luopumista haluttiin välttää viimeiseen asti ja menetys koettiin raskaana. Kirjallisuuskriitikko Kauko Kula kirjoittaa, että ei haluaisi luopua enää yhdestäkään kirjasta, vaikka on joutunut olosuhteiden pakosta karsimaan kirjastoaan.¹⁰⁷ Belk on todennut, että samoin kuin kokoelma toimii minäkuvan jatkeena, voi keräilijä kokea menettävänsä osan itsestään menettäessään kokoelmansa. Jos täydellinen kokoelma vastaa ”täyttä” minäkuvaa, korreloi vajaa kokoelma niin ikään minäkuvan heikentymistä.¹⁰⁸ Sen

---

¹⁰⁴ Ellilä 1948, 55.

¹⁰⁵ Pöyhtäri 1996, 115–116; Kiuru 1995, 70–71.

¹⁰⁶ Pöyhtäri 1996, 110.

¹⁰⁷ *Bibliophilos* 1/1952, 10.

¹⁰⁸ Belk 1988, 142; Belk 1994, 321.

lisäksi, että kirjojen menetys vaikutti keräilijöiden identiteettiin, saattoi se koskettaa heitä läheisesti, kuten Unto Seppänen kokemuksesta käy ilmi. Hänelle kirjat olivat rakkaita ystäviä ja hän koki kirjojen menetyksen sota-aikana ”kuolemana perhepiirissä”.¹⁰⁹

2.3 Kirjoihin liittyvät tunteet ja muistot

Kirjoihin liittyi paljon muistoja ja muistot tekivät kirjoista erityisen tärkeitä keräilijöille. Useat keräilijät muistelivat lapsuudessa tapahtuneita ensikohtaamisia kirjojen kanssa ja nuoruudesta asti kasvanutta suhdettaan kirjoihin. Susan M. Pearce on verrannut kerättyjä esineitä matkamuistoihin, jotka kantavat mukanaan muistoja elytystä hetkistä ja toimivat siltana menneisyyteen.¹¹⁰ Kokoelman muodostavat esineet toimivat ikään kuin keräilijän elämäntarinan matkamuistoina, ja esineistä tekee erityisiä niihin liittyvät tunteet ja henkilökohtaiset merkitykset. Pearce korostaakin, että kokoelmat ovat harvoin täysin sellaisia miltä ne ulospäin näyttävät, koska niiden merkitys on rakentunut niiden sisään eivätkä ne näyttäyty ulospäin ”täydessä valossa”.¹¹¹

Kirjojen keräilijöiden muistoissa nousivat esiin erilaiset kirjojen parissa vietetyt hetket sekä kirjoihin liittyvät ihmiset. Lahjoiksi saadut kirjat koettiin tärkeiksi, ja omistuskirjoitukset tekivät kirjoista erityisen rakkaita. Marcel Mauss on lahjaa käsittelevässä tutkimuksessaan pohtinut lahjan luonnetta ja lahjan antamiseen liittyviä merkityksiä. Mauss on todennut, että lahjana annetut esineet eivät ole elottomia, vaan niillä on oma ”henki”, ja kun lahja siirtyi sen antajalta vastaanottajalle siirtyy lahjan mukana myös osan lahjan antajaa itseään.¹¹² Arvid Lydecken kirjoittaa omistuskirjoitusten merkityksestä ”Kirjastoni” artikkelissa: ”Kun avaan kirjan kannet elvyttävät edelleen omistuskirjoitukset muistoja, milloin vakavat, milloin leikkiliset, tekijälleen ominaiset.”¹¹³ Myös Yrjö Hirn koki oman kirjastonsa suurimpien aarteiden olevan teokset, jotka sisälsivät omistuskirjoituksia ja Heikki Huhtamäelle rakkaimpia olivat niin ikään hänen arvossa pitämien kulttuuripersoonallisuuksien omistuskirjoituksilla varustetut kirjat.¹¹⁴ Ellilä on esitellyt omistuskirjoitusten luonnetta ja merkitystä artikkelissaan ”Kirjailijoiden tekijänkappaleista”, ja selostaa että omistuskirjoitus voi olla muodoltaan vapaa ja se kertoo aina jotain antajan ja saajan suhteesta. Omistuskirjoituksesta tulee kuitenkin ilmetä antajan ja saajan nimi sekä paikka ja aika, jolloin

¹⁰⁹ Seppänen 1949, 178–179.

¹¹⁰ Pearce 1995, 243–244.

¹¹¹ Pearce 1995, 245.

¹¹² Mauss (1950) 1999, 39–40.

¹¹³ *Bibliophilos* 3/1948, 34.

¹¹⁴ *Bibliophilos* 1/1943, 3; *Bibliophilos* 2/1944, 22.

kirja on annettu. Tyypillisesti omistekirjoitus kirjoitetaan ”kiitollisesti” tai ”ystävällisesti”, mutta kirjoittajan mielikuvituksesta riippuen se voi olla hyvinkin persoonallinen.

Omistuskirjoitus teki kirjasta erityisen henkilökohtaisella tasolla, ja omistuskirjoituksella varustettua kirjaa ei Ellilän mukaan saanut missään tilanteessa luovuttaa pois, lainata tai myydä.¹¹⁵ Omistuskirjoituksella varustetut ja lahjaksi saadut kirjat muistuttivat niiden antajista ja omisteet antoivat kirjoille merkityksiä yksityisellä tasolla, jotka olivat olemassa vain keräilijälle itselleen. Tämän vuoksi keräilijälle rakas aarre saattoikin näyttäytyä muille epäkiinnostavana ja arvottomana.

Maria Koskijoki korostaa tutkimuksessaan esineiden erityisluonnetta muistojen palauttajina ja käyttää niistä termiä muiston astia. Muiston astioina esineet toimivat konkreettisina menneisyyden välittäjinä ja ovat ikään kuin käsin kosketeltavia näytteitä eletyistä hetkistä.¹¹⁶ Menneisyyden merkitys nousee esiin Viktor Hovingin artikkelissa ”Kirjahyllyn äärellä”, jossa hän kuvailee kokoelmansa herättämiä muistoja:

Kun päivä on kulunut iltaan ja silmät ovat väsyneet, annan katseeni liukua pitkin työpöytäni ympärillä olevia kirjahyllyjen rivejä. Muisto toisen jälkeen kohoaa silloin mieleeni. Joskus muistan kirjasta ainoastaan sen, milloin sen ostin ja joitakin sen silloin minussa herättämiä ajatuksia, usein että vaikutelma muuttui toiseksi luettuani sen toiseen kertaan. Joskus ajattelen lähinnä teoksen tunteimatonta tekijää, yrityksiä saada jonkinlaista käsitystä hänestä itsestään. Mutta kaikkein mieluimmin askartelevat ajatukseni tällaisella ”kirjahyllymatkalla” kirjoissa, joissa kirjailijasta saadut henkilökohtaiset muistot rikastuttavat ja valaisevat luettua, kirjailijasta, joka oli tai josta tuli ystävä. [--] Niinpä onkin sellaisen kirjan kansissa kokonainen pieni maailma, johon mielelläni muistoissa palaan.¹¹⁷

Hovingin ”kirjahyllymatkalla” kirjat toimivat konkreettisina muiston astioina kantaen mukanaan narratiiveja menneistä kokemuksista: kirjat luovat yhteyden menneisyyden ja nykyisyyden välille.

Myös Pearce nostaa esille esineen käsin kosketeltavuuden ja korostaa esineen kykyä herättää henkiin hetkiä kadonneesta menneisyydestä.¹¹⁸ Eric Vasströmin kuvauksessa suhteestaan kirjoihin nousee esiin muistot juurikin käsin koskettamisen kautta: ”Kun syventyy kirjakokoelmaansa, joko omistautuen sen tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen tai kuten nyt

---

¹¹⁵ *Bibliophilos* 2/1948, 13–15.

¹¹⁶ Koskijoki 1997, 270.

¹¹⁷ Hoving 1949, 58.

¹¹⁸ Pearce 1995, 243.

läpikäyden sitä ottaen esiin kirjan sieltä, toisen täältä, valtaavat luettujen kirjojen muistot mielen ja ne loihitivat esiin hahmoja ja tapahtumia.”¹¹⁹

Muistojen herättämien tunteiden lisäksi itse keräilyharrastukseen ja sen eri vaiheisiin liittyy laaja tunteiden kirjo. Kirjojen keräilijät osoittivat erityistä kiintymystä kirjoihinsa ja heillä oli läheinen suhde kokoelmaansa. Keräilijät puhuivat kirjoista suurilla tunteilla, ja rakkaus kirjoihin nousee esiin monen keräilijän kirjoituksessa.¹²⁰ Pöyhtäri kuvailee keräilijöiden suhteen kerättyihin esineisiin olevankin usein hyvin intohimoinen ja intiimi.¹²¹ Keräilyyn liittyvään tunteiden skaalaan sisältyy niin iloa ja surua, ja vaikka keräily on pääasiassa nähty positiivisena toimintana saattaa se kehittyä joskus pakkomielteiseksi. Addiktiivisuus on keräilyssä liittynyt sen elämyksiä tarjoavaan high’n tunteeseen ja raja positiivisen ja negatiivisen addiktion välillä riippuu siitä, miten intensiiviseksi tämä intohimo muodostuu. Pöyhtärin mukaan keräilystä tulee negatiivinen addiktio, kun se muuttuu hallitsemattomaksi.¹²² Kirjojen keräilijöiden kirjoituksissa ja *Bibliophiloksen* sivuilla keräilyn negatiivinen addiktiivisuus ei korostu ja maininnat bibliomaniasta, eli kirjahuiluudesta ovat harvassa.¹²³ *Bibliophiloksessa* maininnat bibliomaniasta löytyvät kevyeen sävyyn kirjoitetuista artikkeleista, joissa kaunokirjallisten viittausten kautta varoitetaan kirjarakkauden petollisuudesta.¹²⁴ Ainoastaan Ellillä tunnustaa käyneensä vaikeimmat taistelunsa itsensä kanssa pitääkseen keräilyharrastuksensa kohtuullisuuden rajoissa.¹²⁵

Riemua ja iloa keräilijät kokivat löytäessään kauan etsityn teoksen tai saadessaan käsiinsä harvinaisuuden. Siinä missä kirjan omaksi saaminen oli keräilyssä tärkeää, myös teosten etsiminen ja ”metsästäminen” olivat harrastuksessa keskeistä. Frans Korhonen kuvailee kokeneensa ”rajatonta riemua” löytäessään ”oikean keräilijän aarrearkun” eräältä ullakolta.¹²⁶ Kiurun mukaan osa keräilyn riemua liittyy esineen nappaamiseen kilpailijan nenän edestä ja tutkimuksessaan hän kuvailee keräilyä peliksi, jossa oleellista on saalistaminen ja kilpailu muiden keräilijöiden kanssa.¹²⁷ Kilpailua tapahtui myös kirjojen keräilijöiden välillä ja Frans Korhonen kirjoittaa tehneensä kaupan arvokkaasta Raamatusta turkulaisessa antikvariaatissa

¹¹⁹ Vasström 1949, 208.

¹²⁰ Ks. Esim. *Bibliophilos* 3/1943, 44; *Bibliophilos* 1/1944, 1; *Bibliophilos* 2/1944, 29; *Bibliophilos* 3–4/1944, 40 ja 49 ja 57.

¹²¹ Pöyhtäri 1996, 116.

¹²² Pöyhtäri 1996, 52–53.

¹²³ *Bibliophilos* 4/1951, 69; *Bibliophilos* 2/1951, 26.

¹²⁴ *Bibliophilos* 4/1945, 42; *Bibliophilos* 4/1945, 49–53; 1/1949, 13.

¹²⁵ Ellillä 1948, 43.

¹²⁶ Korhonen 1949, 87.

¹²⁷ Kiuru 1995, 45–46.

muutamassa minuutissa saapumisestaan, koska pelkäsi menettävänsä teoksen toiselle asiakkaalle, jota kirja näytti myös kiinnostavan.¹²⁸ Arvo H. Nurmi kuvailee osaltaan iloista kokemustaan helsinkiläisessä antikvariaatissa kun vierailunsa viime hetkellä kauppias oli tarjonnut nipun ”kaikenlaista romua” ja sen seasta löytyi viimeinen hänen kokoelmasta puuttuva numero ”Työmiehen Toverin” vuosikertaa.¹²⁹ Osa löytämisen ilosta syntyi keräilijöiden kokemuksissa niin ikään tapahtuman yllätyksellisyydestä: riemu oli suurinta, kun löytäminen tapahtui odottamatta.

Keskeistä keräilyssä on itse etsimisen ja löytämisen prosessit, eikä tärkeää ole ainoastaan tavoitteen saavuttaminen ja ”saaliin nappaaminen”. Keräilytutkimuksessa keräilyä on tarkasteltu flow-tilan kokemuksen kautta. Flow on henkinen tila, jossa keräilijät tuntee tyydytystä unohtaessaan epämiellyttävät arkipäiväiset asiat keskittyessään ja kiinnittyessään täysin tiettyyn toimintaan. Flow’n kokeminen tarjoaa sisäistä mielihyvää ja siinä oleellista on tietyn päämäärän tavoitteleminen, kuten keräilyesineen löytäminen.¹³⁰ Etsimiseen ja löytämisen mahdollisuuteen liittyvä jännitys on osa flow’n kokemusta ja käy ilmi aiemmin mainitsemani E. J. Ellilän kokemuksesta hänen metsästäessään ”Seitsemän veljeksien” ensipainosta.

Ilon ja riemun ohella kirjojen keräilyn mukana tulivat myös haikeuden, kaipauksen ja surun tunteet. Belk on tutkimuksessaan todennut ihmisen kokevan surua joutuessaan vastentahtoisesti luopumaan omistamista asioista tai esineistä varsinkin, jos niihin liittyy miellyttäviä muistoja.¹³¹ Rafael Koskimies kirjoittaa, miten hänen kirjastonsa oli olosuhteiden pakosta kasvanut toisesta päästä ja vähentynyt toisesta. Hän koki, että vähentyminen oli aina pelkästään pahasta, koska ennemmin tai myöhemmin hän kaipasi kirjojaan.¹³² Kirjoista luopuminen oli vaikeaa myös Ragnar Dahlbergille, joka toteaa tuskin olevansa ainoa bibliofiili, jonka on vaikea luopua kerran hankkimistaan teoksistaan.¹³³ Keräilijät kokivat luopumisen tuskan ja surun voimakkaina erityisesti silloin, kun kirjoja kohtaan koettiin vahvaa kiintymystä. Tämä kävi ilmi niin ikään Unto Seppäsen kokemuksesta, kun hän ilmaisi vahvaa kiintymystä kirjoihinsa kutsuessaan niitä perheenjäsenikseen.

---

¹²⁸ Korhonen 1949, 87.

¹²⁹ *Bibliophilos* 3–4/1944, 49.

¹³⁰ Belk 1994, 319.; Pöytäri 1996, 45–46.

¹³¹ Belk 1988, 143–144.

¹³² *Bibliophilos* 2/1947, 17.

¹³³ Dahlberg 1949, 16.

Kirjojen keräilyssä suhde kirjoihin perustui myös kirjojen fyysiseen aistimiseen: katsomiseen ja koskettamiseen. Kiuru on tutkimuksessaan tuonut esille esineiden roolin aistinautinnon lähteinä ja niiden mahdollisuuden tuottaa kauneutta, iloa ja onnea.¹³⁴ Nimimerkki Panu kuvailee kirjojen tarjoamaa aistinautintoa artikkelissaan ”Erään kirjakauppiaan muistelmia”:

Mutta oikealle kokoilijalle on harvinainen nautinto katsella, silitellä ja lueskella hienoa pienoiskokoista Elzevir-painosta tai ahkerien munkkien sirosti piirtelemää, korein alkukirjaimin kuvittamaa ”illuminoitua” pergamenttikääryä, selailta 1700-luvun verrattomalle lumppupaperille painettua paimennäytelmää tai filosofista tutkielmaa, taikka omistaa vanha kellastunut Runotarten almanakka”, jota aikoinaan hienot naiskädet ovat pidelleet.¹³⁵

Kirjojen käsittelyssä – luetteloinnissa, järjestelyssä ja lukiessa – kosketus oli välttämätöntä ja kirjan kädessä pitäminen osa keräilyn aistimellista kokemusta. Pergamenttikääry tuntui käsissä varmasti erilaiselta kuin lumppupaperi, ja myös synnytti erilaisia aistimuksia ja tuntemuksia.

Aistien historiaa käsittelevässä artikkelissaan Hannu Salmi ja Bruce Johnson tuovat ilmi aistien ja tunteiden yhteyden: aistimelliset kokemukset ovat latautuneita tunteilla.¹³⁶ Tämä käy ilmi myös Emerik Olsonin aisteja hivelevässä kuvauksessa oman kirjakokoelmansa visuaalisuudesta ja osasta kotinsa sisustusta:

[--] kaikki värilliset nahkat paitsi punainen aito marokiini ja sagriini, menettävät päivänvalossa värinsä, jota vastoin luonnonvärinen nahka ajan hieman tummentamana vain kaunistuu – muodostivat kirjahyllyjeni vaaleanruskeat kultakoristeiset siderivit, joita jokunen punainen, vihreä tai sininen selkä elävöitti, kauniin pinnan tummanruskeiksi petsattujen petäjähylyjen peitteissä, taustana sinisen harmaakuvioisen, italialaista renesanssibrokaadia muistuttava hammppukankaan peittämät pitkien seinien yläosat ja päätyseinät, kokonaisuuden, joka ilahdutti katsojan ennen kaikkea omistajan itsensä silmää.¹³⁷

Kirjojen ulkonäkö oli Olsonille tärkeää. Kirjat eivät edustaneet hänelle ainoastaan tietoa kansien välissä, vaan hänelle ne olivat värikkäitä, esteettisiä ja fyysisiä esineitä, jotka tarjosivat aistillisia kokemuksia ja nautintoa näköhermoille. Kodin seinien sisällä yksityisen kirjakokoelman parissa tapahtunut ”puuhailu” loi jo sijaintinsa puolesta toiminnalle tietynlaista intiimiä tunnelmaa. Ympäristönä koti oli keräilijän omaa aluetta ja henkilökohtaista reviiriä, jonka seinien suojassa hän oli vuorovaikutuksessa oman kokoelmansa kanssa aistien ja tuntien. Unto Seppäsen oman kirjaston merkitys ja syvä

¹³⁴ Kiuru 2000, 282.

¹³⁵ *Bibliophilos* 2/1951, 26.

¹³⁶ Johnson & Salmi 2013, 88.

¹³⁷ Olsoni 1949, 136–137.

kirjarakkaus kulminoitui hänen toiveessaan lopullisesta leposijastaan ”[--] etten elämältä pyydä enkä odota enää muuta kuin lupaa saada hetken koittaessa kuolla kirjastooni [--]”.¹³⁸

Kirjojen keräilijöiden suhde kirjoihin oli erityinen ja kirjat olivat keskeinen osa monen keräilijän elämää. Kirjat ja keräily liittyivät vahvasti keräilijöiden identiteettiin ja kirjat olivat keräilijöille tärkeitä henkilökohtaisella ja tunteen tasolla. Kirjoihin liittyi paljon muistoja ja suhde kirjoihin erottui rationaalisesta esinesuhteesta intiimiydessään ja kokonaisvaltaisuudessaan. Kirjat olivat keräilijöille enemmän kuin pelkkiä kirjoja: ne olivat ystäviä, jotka kulkivat keräilijöiden matkassa läpi elämän.

---

¹³⁸ Seppänen 1949, 181.

3. Keräilijät järjestäytyvät – yhteisön merkitys

3.1 Kirjanystävien harrastuspiiri ja *Bibliophilos* yhdistävinä siteinä

Kirjojen keräilijöiden yhteisö sai virallisen alkunsa, kun aktiivisimmat harrastajat perustivat kirjanystävien harrastuspiirin Nuoren Voiman Liiton alaisuuteen vuonna 1932. Nuoren Voiman Liitto, jonka toiminta jatkuu edelleen, on Nuori Voima -lehden yhteyteen vuonna 1921 perustettu puolueeton valtakunnallinen nuorisoliitto. Liiton tarkoituksena oli kannustaa nuoria erilaisiin kirjallisiin, taiteellisiin ja teknillisiin harrastuksiin, ja sen alaisuudessa toimi erilaisia kerhoja ja harrastuspiirejä. Aihealueiltaan harrastuspiirit edustivat laajaa skaalaa ja liitosta löytyi muun muassa tekniikkaan, säveltaiteeseen, esperantoon, urheiluun, valokuvaukseen, kotiseutututkimukseen, postimerkkeihin ja luonnontieteeseen keskittyneitä harrastuspiirejä. Harrastuspiirien toiminnan lisäksi liitto järjesti erilaisia tapahtumia ja näyttelyitä. Nuori Voima -lehden julkaisu jatkui liiton alaisuudessa, ja lehden sivuilla ilmoitettiin sekä liiton asioista että julkaistiin jäsenten kirjoituksia, kuten runoja ja novelleja.¹³⁹ Nykyisin liitto on keskittynyt luovan kirjoittamisen ja kirjallisuusharrastuksen tukemiseen.¹⁴⁰

Kirjojen keräilyn koettiin olevan nuorisolle sopiva harrastus ja näin kirjanystävien harrastuspiiri löysi tiensä Nuoren Voiman Liiton alaisuuteen. Harrastuspiiri pyrki toiminnallaan lisäämään tietoisuutta kirjojen keräilystä sekä kehittämään kirjojen keräilyä ja siihen liittyvää tutkimusta.¹⁴¹ Kirjanystävien harrastuspiirin jäseneksi pääsi esittämällä harrastusnäytteen, jonka tuli olla yhtenäinen ja keräilylliset näkökohdat täyttävä kirjakokoelma, exlibriskokoelma tai autografikokoelma. Piirin jäsenet järjestivät tapaamisia sekä näyttelyitä, joissa esiteltiin jäsenten kirjakokoelmia.¹⁴² Harrastuspiiri julkaisi myös kahdeksan-osaisen kirjallisuutta ja keräilyä käsittelevän teossarjan, joka oli yhtä teosta lukuun ottamatta E. J. Ellilän kirjoittama.¹⁴³ Ennen harrastuspiirin perustamista kirjojen keräily oli ollut suhteellisen tuntematon harrastus ja harrastajien määrä laskettavissa sormin. Vuoteen 1950 mennessä harrastuspiirin jäsenmäärä oli noussut yli viiteenkymmeneen.¹⁴⁴

¹³⁹ Peltomäki, 1963, 54–59; Vala 1963, 63–66.

¹⁴⁰ Nuoren Voiman Liiton säännöt, <https://nuoreuvoimanliitto.fi/saannot> [haettu 25.5.2021]

¹⁴¹ Bergroth & Peltomäki 1963, 120.

¹⁴² *Bibliophilos* 1/1950, 4.

¹⁴³ Bergroth & Peltomäki 1963, 124.

¹⁴⁴ *Bibliophilos* 1/1950, 4–5.

Bibliophilos perustettiin vuonna 1942 luomaan yhteyttä keräilijöiden välille, kun kirjanystävien harrastuspiirin tapaamiset ja keräilijöiden välinen vilkaskaan kirjeenvaihto ei tuntunut riittävän.¹⁴⁵ Jukka Sarjala selvittää, että lehden perustamisajankohtana kirjojen keräilijöitä oli Suomessa hyvin vähän ja he asuivat eri puolilla Suomea, jolloin lehti toimi yhdyssiteenä keräilijöiden välillä.¹⁴⁶ E. J. Ellillä kirjoittaakin *Bibliophiloksen* 10-vuotisjuhlanumerossa, että kirjanystävien harrastuspiirin tapaamiset pidettiin Helsingissä ja Porvoossa, jonka vuoksi kaukana asuvat pääsivät harvoin osallistumaan keräilijöiden toimintaan.¹⁴⁷ Henrik Grönroosin näkemyksen mukaan oli selvää, että lehden tarkoituksena oli löytää yhdysside eristäytyneinä elävien kirjaharrastajien välille.¹⁴⁸

Kirjojen keräilijöiden järjestäytyminen harrastuspiiriin ja *Bibliophiloksen* yhteyteen kertoi keräilijöiden tarpeesta luoda oma yhteisö ja halusta jakaa keräilyharrastus muiden saman mielisten kanssa. Sosiologi Arto Noro on kutsunut tällaisia harrastuksien yhteyteen syntyviä vapaaehtoisuuteen perustuvia yhteisöjä posttraditionaaleiksi yhteisöiksi. Noro luonnehtii tämän tyyppisiä yhteisöjä ”heikoiksi”, koska ne eivät ole rakentuneet tiukkojen arvojen tai normien varaan, vaan niitä ohjaa pikemminkin sisäinen etiketti. Posttraditionaalisissa yhteisöissä, joita Noro kutsuu myös elämäntyylienklaaveiksi, on tyypillistä yksilön intensiivinen satsaus harrastukseen sekä jonkintasoinen suhde kuluttamiseen.¹⁴⁹ Kuluttaminen nousee esille myös Pöyhtäriin näkemyksessä ja hän toteaa esineiden ja esineisiin liittyvän toiminnan synnyttävän symbolista yhteenkuuluvuutta.¹⁵⁰

Frans Korhonen kirjoittaa, että tutustuminen E. J. Ellillään auttoi häntä keräilyharrastuksen syventymisessä: ”Vilkas kirjeenvaihto ja hänen teostensa lukeminen ovat olleet oppaina ja rohkaisijoina kulkiessani muuten niin yksin keräilijän kärsivällisyyttä ja todellista innostusta vaativaa polkua”.¹⁵¹ Kokemuksesta käy ilmi, että vaikka Korhonen koki keräilyn yksinäiseksi, liittyi siihen myös yhteisöllinen puoli: muiden keräilijöiden kanssa vaihdetut kokemukset innoittivat ja kannustivat keräilyssä eteenpäin.

Politiikantutkija Benedict Anderson on tutkinut yhteisöllisyyttä nationalismiin yhteydessä ja esitellyt kuvitellun yhteisön käsitteen. Andersonin mukaan samaan kansakuntaan kuuluvat

---

¹⁴⁵ *Bibliophilos* 4/1951, 49.

¹⁴⁶ Sarjala 1992, 7.

¹⁴⁷ *Bibliophilos* 4/1951, 49.

¹⁴⁸ Grönroos 1992, 34.

¹⁴⁹ Noro 1989b, 247–248; Noro 1989a 4–5.

¹⁵⁰ Pöyhtäri 1996, 125.

¹⁵¹ Korhonen 1949, 89.

ihmiset voivat tuntea yhteenkuuluvuutta, vaikka eivät olisi tavanneet toisiaan tai tunne toisiaan henkilökohtaisesti. Yhteisöt ovat Andersonin mukaan kuviteltuja, koska sen jäsenet pystyvät mielissään kuvittelemaan ajatuksen yhteydestä toistensa välillä, ja jakavat ajatuksen toveruudesta.¹⁵² Tämän tyyppistä kuviteltua yhteisöllisyyttä on nähtävissä myös keräilijöiden keskuudessa. Einar Palmunen kuvailee yhteisöllisyyttä, jota keräilijät saattoivat kokea *Bibliophiloksen* äärellä artikkelissaan ”Bibliophiloksen merkityksestä kirjakeräilyn harrastajille”:

Haluan vielä mainita erään olennaisen piirteen lehdestämme. Me kirjankeräilyn harrastajat tulemme siinä vähitellen ikään kuin tuntemaan toisemme keräilyaloista ja harrastuksista, tiedämme kenelle voimme tarjota kaksoiskappaleitamme tai kenen puoleen voimme kääntyä puuttuvien suhteen. Yhdysiteenämme lehti siis on korvaamaton.¹⁵³

Bibliophilos loi yhteisöllisyyttä, jota keräilijät saattoivat kokea, vaikka he eivät välttämättä tunteneet toisiaan henkilökohtaisesti tai olleet tavanneet kasvokkain: jo tieto muista keräilijöistä loi yhteenkuuluvuutta. Sosiologi Heikki Lehtonen on yhteisöjä käsittelevässä tutkimuksessaan nostanut esille, että yhteisyys voidaan käsittää tietoisuusmuotona, joka vahvistaa ryhmäidentiteettiä.¹⁵⁴

Tietoisuus toisten keräilijöiden olemassaolosta käy ilmi Eino Mikkolan kokemuksesta, kun hän odottamatta tapaa E. J. Ellilän ensimmäistä kertaa helsinkiläisessä antikvariaatissa:

Eikä minun tarvinnut paljoa vaivata päätäni; kukapa muu tuo voisi olla kuin Nyky-Suomen Pohto, kirjanystävä ja kirjahullu Eino J. Ellillä. Kävinpä mieheen käsiksi ja sain heti moitteet vastaan: miksi en ollut aikaisemmin ottanut häneen yhteyttä! Puolustelin: emmehän olleet tunteneet toisiamme, asuimme eri kaupungeissa jne. Mutta armahdusta en saanut osalleni: on suoranainen rikos elää samassa pienessä maassa vuosikausia, harrastaa samaa kullannarvoista asiaa eikä kuitenkaan olla yhteydessä kaman kanssa. Tuosta tapaamisesta alkoi sitten vuosia kestänyt harras ystävyys [--].¹⁵⁵

Vaikka Ellillä ja Mikkola eivät tunteneet toisiaan, eivätkä olleet aikaisemmin tavanneet, heitä yhdisti yhteinen harrastus ja sen myötä syntynyt tunne yhteenkuuluvuudesta ja toveruudesta. Myös Pöytäri on nostanut esille keräilyn mahdollistavan kokemuksia yhteisöllisyydestä ilman suoraa kommunikaatiota tai vuorovaikutusta. Hänen mukaansa keräilyesineet voivat tarjota jaettuina kokemuksia tunteen tasolla ja näin yhdistää ihmisryhmiä.¹⁵⁶ Ellillä kuvailee

¹⁵² Anderson (1983) 2007, 39-41.

¹⁵³ *Bibliophilos* 4/1951, 70.

¹⁵⁴ Lehtonen 1990, 23.

¹⁵⁵ *Bibliophilos* 2/1942, 11-12.

¹⁵⁶ Pöytäri 1996, 130.

keräilijöiden välistä yhteisyyden tunnetta ilahuneesti artikkelissaan ”*Kirjanystävien vaiheita*” kaksikymmentä vuotta ryhmän perustamisen jälkeen: ”Ja onnellista on, että yhteistä kaikille on vilpitön rakkaus kirjoihin”.¹⁵⁷ Rakkaus kirjoihin ja ajatus kuulumisesta kirjan ystävien joukkoon loi symbolista yhteisöllisyyttä keräilijöiden välille ja kirjojen ympärille kehittyi keräilijöiden yhteinen keräilymaailman diskurssi.

Yhteisöllisyyttä syntyy keräilijöiden keskuudessa myös kollektiivisen singularisoinnin kautta. Kun keräilijä singularisoi keräilyesineen erityiseksi, ainutlaatuiseksi ja arvokkaaksi, voivat muut keräilijät kokea kyseisen esineen tapaiset esineet myös ainutlaatuisiksi. Jaettu kokemus singularisoinnista synnyttää yhteisöllisyyttä esineiden äärellä ja suhde singularisoituun sekä tietyn esineen yhteisesti jaettu arvostus luo yhteenkuuluvuuden tunnetta.¹⁵⁸ Kirjojen keräilijöiden keskuudessa jaettiin tietoa omista kokoelmista ja keräilyharvinaisuuksista. *Bibliophiloksessa* esiteltyjen yksityiskirjastojen myötä myös muut keräilijät saivat tietää minkälaisia kirjoja muiden kokoelmista löytyi, ja mitkä kirjat oli arvostettuja muiden keräilijöiden silmissä. Tiedon jakamisen myötä tietyt kirjat saattoivat kasvattaa arvostustaan ja toisaalta synnyttää myös kilpailua keräilijöiden kesken.

Keräilijöiden kirjoitukset suhteestaan muihin keräilijöihin kertovat yhteisön sosiaalisesta maailmasta, ja siinä vallinneesta sisäisestä hierarkiasta. Oman kokoelman vähättely toistuu usean keräilijän yksityiskirjaston esittelyssä, ja vertailu todelliseen bibliofiiliin ideaalityyppiin oli yleistä.¹⁵⁹ Vaikka vallalla oli erilaisia käsityksiä siitä, mitä oli oikeanlainen ja varteenotettava keräily, harva keräilijä kuitenkaan koki kuuluvansa tähän ideaaliin mestarikeräilijöiden joukkoon.¹⁶⁰ Keräilijöiden kirjoituksissa ei myöskään ole havaittavissa omalla kokoelmalla kehuskelua, vaan oman kokoelman erityisyys tuotiin kirjoituksissa esille hienovaraisesti. Omasta kokoelmasta oltiin ylpeitä, mutta se ilmaistiin vaatimattomin sanoin. Nimimerkki Panu kirjoittaa artikkelissaan ”Erään kirjakauppiaan muistelmia” keräilijöiden välisestä kilpailusta:

[--] kun suuria summia uhrataan esineistä, joiden ansiona ei ole kaunis painatus eikä siro sidonta ja niistä nauttiminen, vaan kappaleiden ainokaisuus – ”kunnia” sellaisen omistamisesta ja tietoisuus toisten kateellisuudesta. Edelleen kirjojen

---

¹⁵⁷ *Bibliophilos* 1/1950, 5.

¹⁵⁸ Pöytäri 1996, 126.

¹⁵⁹ Ks. esim. *Bibliophilos* 2/1942, 20; *Bibliophilos* 3–4/1944, 47; *Bibliophilos* 1/1946, 1.

¹⁶⁰ Ks. esim. *Bibliophilos* 3–4/1944 47; *Bibliophilos* 4/1943, 50; *Bibliophilos* 1/1944, 1; *Bibliophilos* 2/1947, 18; *Bibliophilos* 1/1952, 9–10; *Bibliophilos* 3–4/1944, 56.

omistamiskiihko saattaa johtaa niiden varastamiseen, jollaisesta meilläkin on tuoreita esimerkkejä.¹⁶¹

Keräilijät olivat tietoisia toistensa kokoelmista ja kokoelmien vertailua tapahtui keräilijöiden keskuudessa. Oman kokoelman esittely *Bibliophiloksessa* toi sen sisällön laajemmin muiden keräilijöiden tietouteen, ja kokoelman esittely lehdessä koettiin kunnia-asiana. Omasta kokoelmasta oltiin niin ikään ylpeitä, mutta keräilijöiden välillä tunnettiin varmasti myös kateutta.

Yhteisön keskiössä näyttää vaikuttaneen aktiivisten keräilijöiden sisäpiiri, jotka jakoivat asiantuntijuuttaan aloitteleville harrastajille.¹⁶² Yksi yhteisön aktiivisimmista jäsenistä oli Ellillä ja hänen toimintansa vaikutti jo edellä mainitun Frans Korhosen lisäksi Arvo H. Nurmen ja Einar Palmusen keräilyyn. Nurmen mukaan Ellilän keräilyä käsittelevät kirjoitukset *Nuoressa Voimassa* ja kirjanystävien harrastuspiirin julkaisut herättivät hänen kiinnostuksen kirjojen keräilyyn. Palmunen koki osaltaan, että monivuotinen tuttavuus Ellilän kanssa tarjosi henkistä tukea kirjojen keräilyssä.¹⁶³ Belk on nostanut esille, että keräilijä saa usein yhteisöltä arvostusta harrastukselle, jota myös kirjojen keräilijät antoivat toisilleen. Jo mahdollisuus oman kokoelman esittelyyn *Bibliophiloksen* sivuilla kertoi niin ikään yhteisön arvostuksesta: kokoelma oli esittelyn arvoinen. Arvostuksen lisäksi keräilijöiden yhteisö voi tarjota hyväksyntää ja tunnustusta keräilijän kokoelmalle. Yhteisö antaa oikeutuksen ja siunauksen harrastukselle, joka saattaa ulkopuolisille vaikuttaa epätavalliselta ja poikkeavalta.¹⁶⁴ Frans Korhosen vaimo kertoi, miten Korhonen piilotteli huutokaupoista ostamiaan kirjoja ullakon portaissa ja häpeili harrastustaan, mutta hänen keräilynsä vakavoitui ja tuli määrätietoisemmaksi, kun hän sai hyväksynnän harrastukselleen tavattuun muihin keräilijöihin.¹⁶⁵

Kirjojen keräilijöiden keskuudessa oikeutusta harrastukselle saatiin myös korostamalla kirjojen keräilyn kulttuurishistoriallista merkitystä. Ellillä korostaa artikkelissaan ”Kirjankeräilyn kulttuurimerkitys” keräilijöiden jaloa tarkoitusta:

Mutta bibliofiilien ydinjoukon muodostavat sittenkin mielestäni pitkällä tähtäimellä toimivat keräilijät, jotka käsittävät harrastuksensa kulttuurimerkityksen. Kirjasintyyppien, paperin, painatuksen ja sidonnan takana on kokonainen kulttuurimaailma, omistajien nimikirjoitukset ja

¹⁶¹ *Bibliophilos* 2/1951, 26

¹⁶² *Bibliophilos* 1/1950, 4.

¹⁶³ Nurmi 1949, 117; Palmunen 1949, 149.

¹⁶⁴ Belk 1994, 320.

¹⁶⁵ *Bibliophilos* 3/1943, 44.

reunahuomautukset kertovat itse kirjan historiasta, joten sellaisenaankin on kulttuurihistoriaa. Se on tallettava, sille annettava arvoa ja sitä kohdeltava niin kuin elävää ja hengittävää olentoa ainakin.¹⁶⁶

Harrastusta puolusteltiin rationaalisesti yleisellä hyödyllä. Keräilijät säilyttivät ja pelastivat kirjoja ajan tuholta ja olivat näin hyödyksi yhteiskunnalle edistämällä kirjahistoriallista tietoutta. Belkin mukaan keräilijä saavuttaa perimmäinen ja ylivoimaisimman oikeutuksen ja arvostuksen kokoelmalleen, jos virallinen instituutio, kuten kirjasto tai museo ottaa kokoelman vastaansa.¹⁶⁷ Kokoelman kohtalo herätti ajatuksia myös kirjojen keräilijöiden keskuudessa, ja usein keräilijät luovuttivat jo eläessään kirjoja julkisiin kokoelmiin.¹⁶⁸ Kirjojen keräilijöiden yhteisö puolusti omaa harrastustaan myös vertaamalla sitä muihin keräilyn lajeihin. Postimerkkien keräilyyn verrattuna bibliofilian koettiin olevan ylivertainen ja kaikista keräilyharrastuksista hienoin.¹⁶⁹

Määritellessään omaa ja yhteisönsä toimintaa kirjojen keräilijät joutuivat myös pohtimaan, missä kulki kirjarakkauden ja kirjahuulluden raja. Bibliomania vaikuttaa olleen asia, jonka vaara tiedostettiin, mutta sen ei koettu koskettavan omaa keräilijöiden yhteisöä, vaan siihen suhtauduttiin kevyesti leikkisään sävyyn. Maininnat liiallisuuksiin menneestä keräilyinnosta ja bibliomaniasta on kirjoitettu ikään kuin varoittavina esimerkkeinä, mutta stereotyyppinen kuva erakoituneesta keräilijästä oli ennemminkin kaunokirjallisuudessa esiintynyt fiktiivinen hahmo, kuin osa keräilijöiden todellisuutta.¹⁷⁰ Koskijoki on todennut keräilijöiden hakevan oikeutusta keräilylleen myös leikkillisesti sanomalla ”hulluuden” iskeneen.¹⁷¹ Myös *Bibliophiloksen* sivuilla todettiin, että keräilijät tekivät myös pilkkaa itsestään ja silloin oli tietenkin kyse bibliomaniasta.¹⁷²

Ulkopuolisen vertailun lisäksi vertailua tapahtui myös yhteisön sisällä. Yhteisön sisäinen hierarkia oli osaltaan jo sisäänrakennettu niihin viitekehyksiin ja merkkijärjestelmään, joissa Nuoren Voiman Liitto toimi. Liiton sääntöjen mukaan harrastuspiirin jäseneksi päästyä jäsen sai kuparimerkin. Merkkijärjestelmä oli kolmiportainen ja kuparimerkin jälkeen jäsenet saattoivat anoa hopeamerkkiä ja viimeisimpänä kultamerkkiä. Vaatimuksena kuparimerkille oli näyte todellisesta harrastuksesta, hopeamerkkiin vaadittiin todistus voimakkaasta

¹⁶⁶ *Bibliophilos* 1/1951, 1–5.

¹⁶⁷ Belk 1994, 320.

¹⁶⁸ *Bibliophilos* 1/1950, 5.

¹⁶⁹ Ellilä 1948, 7; *Bibliophilos* 3–4/1944, 40; Nurmi 1949, 117; *Bibliophilos* 4/1951, 70.

¹⁷⁰ *Bibliophilos* 2/1943, 25–28; *Bibliophilos* 4/1945, 49; *Bibliophilos* 2/1951, 26–28; *Bibliophilos* 1/1949, 13.

¹⁷¹ Koskijoki 1994, 34.

¹⁷² *Bibliophilos* 4/1951, 69.

edistyksestä, ja kultamerkkiä varten täytyi antaa mestarinäyte.¹⁷³ Siinä missä harrastusnäytteiden perusteella jaetut merkit antoivat jäsenille jotakin tavoiteltavaa, synnytti merkkijärjestelmä myös hierarkkisen asteikon yhteisön sisälle. Kirjanystävien harrastuspiirin kultamerkin saavuttaneita olivat *Bibliophiloksen* toiminnastakin tutut E. J. Ellilä, lehden kustantaja Esko Aaltonen ja lehden toimitussihteeri Hannes Teppo.¹⁷⁴ Erityisesti Ellilän aktiivinen toiminta ja vaikutus muihin keräilijöihin vaikuttavat asettaneen hänet sisäisessä hierarkiassa mestarikeräilijän asemaan.

Historioitsijat Laura-Kristiina Moilanen ja Jari Eilola ovat tutkineet yhteisöllisyyttä ja esittelevät filosofi Alasdair MacIntyren ajatuksen, jonka mukaan yksilön identiteetti on rakentunut suhteessa yhteisöön ja sen arvopohjaan. Yhteisön jäseniä yhdistää samanlainen arvomaailma, joka ohjaa yhteisön toimintaa ja luo merkityksiä. Moilanen ja Eilola esittävät, että yhteisön sisäiset arvot vaikuttavat yksilön identiteettiin, ja minuus on yhteisöllisen kontekstin piirissä tapahtuvaa etsimistä ja löytämistä; minuus ei siis ole muodostunut ensisijaisesti itseilmaisun ja päätöksenteon myötä.¹⁷⁵ Keräilijöitä yhdisti samanlaiset arvot ja kiinnostuksen kohteet. Arvostus tietoa, kirjallisuutta ja sivistystä kohtaan loi yhteenkuuluvuutta, ja vaikka keräilijöiden kokoelmat erosivat toisistaan sisällöiltään, perimmäinen yhdistävä tekijä heidän välillä oli intohimoinen suhtautuminen kirjoihin. Keräilijäidentiteetti oli asia, jonka he jakoivat yhteisön keskuudessa, ja keräilijäyhteisössä he saattoivat kokea olevansa ”omanlaistensa” joukossa.

Välitöntä vuorovaikutusta keräilijöiden keskuudessa tapahtui tapaamisten, kokousten ja kirjeenvaihdon välityksellä. Kirjanystävien harrastuspiiri piti ensimmäisen näyttelynsä vuonna 1933 Helsingissä Nuoren Voiman Liiton vuosikokouksen yhteydessä. Näyttelyssä esiteltiin harrastuspiirin jäsenten yksityisiä kirjakokoelmia. Seuraava näyttely pidettiin Helsingin Suomalaisessa ja Akateemisessa Kirjakaupassa Aleksis Kiven vuosisataisjuhlien yhteydessä vuonna 1934, jossa oli esillä n. 1700 teosta. Molemmat näyttelyt olivat keräilijöiden iloksi ja ylpeydeksi menestyksekkäitä niin yleisön kuin arvostelujen suhteen. Nuoren Voiman Liiton vuotuisilla talvipäivillä, jotka järjestettiin aina eri puolilla Suomea, harrastuspiiri piti myös pienempiä näyttelyitä.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Vala 1963, 57, 67.

¹⁷⁴ Peltomäki & Toivonen 1963, 335–344.

¹⁷⁵ Moilanen & Eilola 2013, 11.

¹⁷⁶ *Bibliophilos* 1/1950, 5.

Kirjojen keräilijät olivat tietoisia myös keräilyn harrastajista muissa maissa ja *Bibliophiloksessa* esiteltiin ulkomaisia kirjojen keräilijöiden yhdistyksiä, lehtiä ja keräilijöitä. Lehdistä ruotsalainen *Bokvännen* ja tanskalainen *Philobiblon* olivat vastineita Suomen *Bibliophilokselle*, ja suomalaisten iloksi niissä olivat päässet ääneen myös suomalaiset. Muun muassa Arvid Lydecken oli esitellyt omaa kirjastoaan *Bokvännenissa*.¹⁷⁷ Pohjoismaisten lehtien esittelyiden lisäksi *Bibliophiloksessa* julkaistiin artikkeli englantilaisen kirja-alan yhdistyksen The National Book Leaguen toiminnasta, ja pohdittiin olisiko Suomessa tarvetta tällaiselle eri kirja-alan toimijoiden yhteiselle kattojärjestölle.¹⁷⁸ Artikkelissa ”Kuvauksia Ruotsin yksityiskirjastoista” Karl-Erik Henriksson esittelee J. Victor Johanssonin ruotsalaisia kirjojen keräilijöitä käsittelevää teosta *Svenska bibliotek* ja artikkelissaan ”Kirjavaelluksia” Johanssonin toimittaman kirja-aiheisen kokoelmateoksen *Bokvandringar*.¹⁷⁹ Ruotsalaisista kirja-alan teoksista ja lehdistä oltiin hyvin perillä ja naapurimaan kirja-alan toimintaa seurattiin. Artikkelit ulkomaisista kirjojen ystävistä, lehdistä ja yhdistyksistä kertovat, että suomalaiset seurasivat muiden maiden tapatumia ja saivat vaikutteita myös ulkomailta. Tietoisuus muiden maiden keräilijöistä mahdollisti yhteenkuuluvuuden tunteen kirjan ystävien kanssa yli rajojen.

Pöytäri on todennut, että kokemukset ja tunteet, jotka syntyvät esineistä tai niihin liittyvän toiminnan kautta luovat yhteisöllisyyttä, joka ilmeni niin ikään myös kirjojen keräilijöiden toiminnassa.¹⁸⁰ Keräily-yhteisöön kuulumisen koettiin tärkeäksi ja se antoi harrastukselle sosiaalisen ulottuvuuden. Vaikka keräily oli intiimiä ja monen keräilijän yksityinen elämänprojekti, mahdollisti yhteisö kokemusten jakamisen saman mielisten kanssa ja tarjosi yhteenkuuluvuuden tunteen kirjan ystävien kesken.

3.2 Kirjojen keräilijät sivistyksen rintamassa ja yhteisen hyvän puolesta

Bibliophiloksen sivuilla tulee esille ajatus, jonka mukaan kirjat ja sivistys ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa.¹⁸¹ Artikkelissaan ”Vanhan ajan kirjastoista” kirjallisuudentutkija Viljo Tarkiainen kirjoittaa, että ”Kirja edellyttää kirjoitus- ja lukutaitoa, kirjasto lisäksi sivistysastetta [--]”.¹⁸² Keskustelu sivistyksestä ja sen merkityksestä heräsi Suomessa 1800-

¹⁷⁷ *Bibliophilos* 2/1948, 18–19 ja 26.

¹⁷⁸ *Bibliophilos* 2/1949, 17–21.

¹⁷⁹ *Bibliophilos* 4/1947, 38–39; *Bibliophilos* 1/1946, 11.

¹⁸⁰ Pöytäri 1996, 125.

¹⁸¹ Ks. esim. *Bibliophilos* 3–4/1944, 55; *Bibliophilos* 2/1947, 17; *Bibliophilos* 3/1943, 43; *Bibliophilos* 1/1946, 6; *Bibliophilos* 4/1943, 56.

¹⁸² *Bibliophilos* 3/1943, 33.

luvulla, kun J. V. Snellman (1806–1881) esitteli ajatuksiaan sivistys-käsitteestä *Saima-*lehdessä 1840-luvulla.¹⁸³ Keskustelu kansan henkisestä tasosta ja sivistyneisyydestä kasvoi 1800-luvun lopulla kansallisuusaatteen yhteydessä, kun suomenmieliset oppineet ja sivistyneistö halusivat kasvattaa suomalaiset sivistyneeksi kansakunnaksi. Tavoitteena oli nostaa suomalaiset edistykselliseksi ja itsetietoiseksi kulttuuriyhteisöksi ja fennomaanien ajatuksissa korostui snellmanilaisen ajattelun mukainen kirjallisen kulttuurin arvostus.¹⁸⁴ Vaikka Snellman vaikutti 1800-luvulla, ulottuivat kirjallisuudentutkija Juhani Niemen mukaan snellmanilaiset vaikutukset toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti.¹⁸⁵

Sivistyksen merkitys näkyy niin ikään keräilijöiden kirjoituksissa ja teema toistuu *Bibliophiloksen* vuosikerroissa. Ellilän mukaan jo kirjaan käsitteenä liittyi ajatus henkisistä arvoista, mutta kirjojen keräily kertoi syvästä sivistyneisyydestä.¹⁸⁶ Artikkelissaan ”Erään kirjakauppiaan muistelmia” Nimimerkki Panu osaltaan nostaa osaltaan esille sivistyksen merkityksen: ”Kirjojen keräilijältä kysytään korkeaa sivistystasoa, uurautta ja runsaita varojakin”.¹⁸⁷ Sivistys ja sen arvostus vaikuttavatkin olleen keskeistä monen kirjojen keräilijän elämässä ja ne antoivat omalle kirjaharrastukselle tietynlaista arvokkuutta. Keräilijöiden kuvauksissa kokoelmistaan painottuvat eri aihepiirien tieteellinen kirjallisuus ja suomenkielinen kaunokirjallisuus. Näiden kirjallisuuden lajien katsottiin olevan sivistäviä, eikä niiden esittelyä arkailtu. Sen sijaan keräilijöiden keskuudesta ei löydy mainintoja kevyen ajanvietekirjallisuuden keräilystä ja tähän kategoriaan kuuluvien kirjojen lukemisesta Ellillä esittääkin voimakkaan mielipiteensä artikkelissaan ”Lukeeko bibliofiili kirjojaan”: ”Henkilöt joilla ei ole opinnollisia tai muita harrastuksia kuluttavat vapaa-aikansa lukemalla keskinkertaisia rakkausromaaneja tai jännityskertomuksia – yhtä ajantuhlausta sekin”.¹⁸⁸ Myöskään Karl-Erik Henriksson ei osoittanut arvostusta työille suunnattuja nuorten kirjoja kohtaan ja hän toteaa, että ns. tyttöjen kirjoista hänellä ei ole paljon sanottavaa, koska kyse on keinotekoisesta ja kirjamarkkinoita varten kehitetystä kirjallisuuden luokasta.¹⁸⁹

Yleinen käsitys käännetyn viihdekirjallisuuden laadusta ja huonosta vaikutuksesta erityisesti nuoriin tuli esille jo 1800-luvun lopulla, mutta erityisesti rautatieasemien yhteyteen

¹⁸³ Rojola 2009, 15–14.

¹⁸⁴ Leskinen & Moilanen, 216 ja 224–225.

¹⁸⁵ Niemi 1996, 9–10. Myös Snellmania tutkinut Marja Jalava on tuonut esille Snellmanin perinnön vaikutuksen 1900-luvulla ja nostanut esille Snellmanin ajattelusta tehtyjä erilaisia tulkintoja, jotka ulottuvat pitkälle vuosisadan jälkipuolelle. Jalava 2006, 334–338.

¹⁸⁶ *Bibliophilos* 1/1951, 1; *Bibliophilos* 3/1943, 43.

¹⁸⁷ *Bibliophilos* 2/1951, 26.

¹⁸⁸ *Bibliophilos* 2/1947, 20.

¹⁸⁹ *Bibliophilos* 1/1946, 12.

perustettujen rautatiekirjakauppojen ryhtyessä myymään halpaa viihdekirjallisuutta 1910-luvulta alkaen, kasvoi huoli lajityypin mieltä turmelevasta vaikutuksesta. Erityisesti romantiikkaan ja seikkailuihin keskittyvän viihdekirjallisuuden paheksunta oli yleistä kirjalan ihmisten keskuudessa ja tämä näkyi myös keräilijöiden asenteissa.¹⁹⁰ Ellilä ja Henriksson vaikuttivat jakavan tämän yleisen mielipiteen ja käsityksen eri kirjallisuuden lajien välillä vallitsevasta hierarkiasta. He vähättelivät kevyen kirjallisuuden kuluttajia ja kokivat oman makunsa kirjallisuuden suhteen olevan hienostunut.

Suomalaista kansakoulua ja oppivelvollisuutta tutkinut Saara Tuomaala on tutkimuksessaan todennut, että modernin kansalaisen sivistyneisyys ilmeni lukemisen ja kirjoittamisen kautta.¹⁹¹ Usko kirjojen ja kirjallisuuden sivistävään voimaan näkyi keräilijöiden ajatuksissa ja etenkin Ellilän kirjoituksissa nousee esiin kirjojen ja kirjallisuuden merkitys kansanvalistustyössä. Ellilä julistaa vuoden 1945 *Bibliophiloksen* ensimmäisessä numerossa keräilijöiden tärkeää tehtävää: ”Mutta me uskomme, että lehdellämme on tehtävänsä laajassa sivistyksen rintamassa, ja me uskomme, että työmme syvenee ja siipemme kasvavat, mekin voimme suorittaa yhteisellä sarallamme oman työosuutemme.”¹⁹² *Bibliophiloksen* avulla keräilijät saattoivat jakaa asiantuntijuuttaan ja osallistua kansanvalistustyöhön. Keräilyharrastuksen lisäksi monet kirjojen keräilijät toimivat sivistystyön parissa työssään opettajina ja professoreina. Lehteen kirjoittaessaan he pääsivät hyödyntämään ammatillista osaamistaan ja jakamaan tietämystään erityisesti kirjallisuutta ja kirjahistoriaa käsittelevissä artikkeleissaan. Erityisesti Ellilä vaikuttaa kokeneen *Bibliophiloksen* väylänä sivistystyölle, jonka avulla oppineemmat jakoivat tietämystään.

Ellilän harrastuksessa painottui suomalaisuus ja suomen kielen merkitys. Hänen kirjakokoelmansa oli täysin suomenkielinen ja koostui muutamaa tietosanakirjaa ja ”Kariston klassillista kirjastoa” lukuun ottamatta suomalaisesta kirjallisuudesta.¹⁹³ *Bibliophiloksen* tavoitteissa korostui myös suomalaisuus, kun lehden äärelle toivottiin kerääntyvän ”[–] kaikki ne henkilöt, jolle suomalainen kirja on rakas.”¹⁹⁴ Suomalaisten kirjailijoiden teosten keräily oli erityisen suosittua keräilijöiden keskuudessa. Frans Korhonen oli keskittynyt Eino Leinon teosten keräilyyn, jonka lisäksi hänen kokoelmastaan löytyi laaja valikoima muiden

---

¹⁹⁰ Häggman 2008, 290–293.

¹⁹¹ Tuomaala 2007, 250–251.

¹⁹² *Bibliophilos* 1/1945, 1.

¹⁹³ Ellilä 1948, 42.

¹⁹⁴ *Bibliophilos* 1/1942, 1.

suomalaisten kirjailijoiden teoksia.¹⁹⁵ Myös muun muassa Erik Olsonin, Samuli Paulaharjun ja Arvid Lydeckenin kokoelmista löytyi paljon suomalaista kirjallisuutta kuten Aleksis Kiven, Juhani Ahon, F. E. Sillanpään ja Volter Kilven teoksia.¹⁹⁶

Suomen kielen ja suomalaisuuden korostamisessa on havaittavissa snellmanilainen kansallisajattelu, jonka mukaan kansakunnan sivistys ilmenee kansalliskirjallisuudessa. Kansalliskirjallisuuden ydin muodostuu kaunokirjallisuudesta ja historiasta, erityisesti isänmaan historiasta.¹⁹⁷ Etenkin Ellilän kirjoituksista huokuu näkemys suomalaisesta kirjallisuudesta kansallisen ylpeyden aiheena, ja suomalaisten kirjailijoiden teokset muodostivat monen keräilijän kokoelman perustan. Ellilän kokoelman merkittävin osa oli Aleksis Kiveen liittyvä kirjallisuus ja Kiven teosten ensipainokset, joiden kokoamiseen hän oli uhrannut parikymmentä vuotta.¹⁹⁸

Suomen kielen merkitys näkyy myös *Bibliophiloksen* numerossa 2/1950, jossa on esitelty kirjanystävien harrastuspiirin kuparimerkkivaatimukset. Kirjakokoelman suhteen vaatimuksena oli, että kokoelman oli suurimmaksi osaksi suomenkielinen. Exlibristen suhteen kokoelman vaatimuksena oli, että se sisälsi vähintään 75:n suomalaisen kirjanomistajan merkin.¹⁹⁹ Näillä merkkivaatimuksilla Nuoren Voiman Liitto ja kirjanystävien harrastuspiiri kannusti ihmisiä suomenkielisen kirjallisuuden pariin ja toisaalta sulki ulkopuolelle kirjojen keräilijät, jotka keräilivät vieraskielisiä kirjoja. Jukka Sarjala on todennut, että *Bibliophiloksen* perustamisen taustalla ei ollut ajatus ainoastaan kirjan aseman puolustamisesta, vaan että lehti perustettiin myös suomalaisen sanan puolustajaksi.²⁰⁰ Vaikka suomen kielen merkitys korostui kirjanystävien harrastuspiirin säännöissä, todellisuudessa yhteisö vaikutti arvostavan kirjojen keräilyä ja keräilijöitä kielestä huolimatta. Ellilän *Oma kirjastoni* -teoksen yksityiskirjastoja esitelleistä keräilijöistä muun muassa Eric Vasström, Victor Hoving ja Eric Olsoni olivat ruotsinkielisiä.

Ellilä korostaa artikkeleissaan ”Kirjankeräilyn kulttuurimerkitys”, ”Kirjastävien vaiheita” ja ”Lukeeko bibliofiili kirjojaan.” kirjojen keräilijöiden roolia kirjahistoriallisen sivistystyön edistäjinä ja heidän työnsä kulttuurihistoriallista merkitystä.²⁰¹ ”Kirjankeräilyn

¹⁹⁵ Korhonen 1949, 84.

¹⁹⁶ Korhonen 1949, 84; Olsoni 1949, 140; Paulaharju 1949, 165. *Bibliophilos* 3/1948, 32.

¹⁹⁷ Mäkinen 1997, 359–360.

¹⁹⁸ Ellilä 1949, 36–37.

¹⁹⁹ *Bibliophilos* 2/1950, 36.

²⁰⁰ Sarjala 1992, 7.

²⁰¹ *Bibliophilos* 1/1951, 1–5; *Bibliophilos* 1/1950, 4–6; *Bibliophilos* 2/1947, 19–20.

kulttuurimerkitys onkin ensi sijassa siinä, että keräilijä työnsä tai harrastuksensa aikana itse henkisesti rakentuu ja vaikuttaa myös monin tavoin ympäristöönsä puhein, kirjoituksin ja teoin”, Ellilä toteaa.²⁰² Yksilö pystyi oman toimintansa kautta vaikuttamaan toisiin levittämällä kirjallisuuden ilosanomaa ja kylvämällä sivistyksen siementä. Myös teoksensa *Kirja on Kohtaloni* artikkelissa ”Kirjankeräilystä” nousee esille Ellilän jalo ajatus kirjojen keräilyn kulttuurihistoriallisesta merkityksestä:

Bibliofiilin on ehdottomasti ymmärrettävä työnsä erikoinen kulttuurimerkitys, joka koskee sekä häntä itseään että maata ja kansaa. [--] Kirjat johtavat hänet ymmärtämään entisten aikojen elämää, kunnioittamaan esi-isien työtä, tuntemaan nykyisen sukupolven vastuun kallisarvoisen kulttuuriperintömme vastaanottajana, tallettajana ja rikastuttajana.²⁰³

Kirjojen keräily ei siis tuonut iloa vain kirjojen keräilijöille itselleen, vaan heidän työllään oli merkitystä myös yhteisölle laajemmin. Keräilijät tekivät työtä yhteisen hyvän puolesta, oman maan ja kansan hyväksi.

Bibliophilos perustettiin vuonna 1942, jolloin Suomessa elettiin sota-aikaa. Lehden perustamisajankohta oli sodan vuoksi epätavallinen, mutta samana vuonna elettiin myös suomalaisen kirjallisuuden juhluvuotta, jota kirjojen keräilijät halusivat juhlistaa.

Bibliophikosen esittelytekstissä kerrotaan, että lehden perustamisella halutaan osoittaa kunnioitusta suurista kulttuurisaavutuksista kohtaan.²⁰⁴ Sarjalan mukaan lehden perustamisvuosi viittasi kirjojen keräilijöiden käsitykseen kirjan keskeisestä asemasta suomalaisen kansallisentiteetin muodostajana ja uskoon suomalaisen kulttuurin tulevaisuuteen.²⁰⁵

Sodan vaikutukset näkyivät *Bibliophiloksen* sivuilla, kun keräilijät pohtivat omaa rooliaan ja kirjojen keräilyn historiallista merkitystä poikkeuksellisena aikana. Suomen yleisten kirjastojen osalta talvisodan aikana tuhot kotirintamalla jäivät vähäisiksi, mutta suurimmat menetykset johtuivat alueiden luovuttamisesta Neuvostoliitolle. Luovutetuille alueille jäi 370 kirjastoa ja lainausasemaa, jotka tuhoutuivat kokonaan tai joita ei ehditty evakuoimaan. Koko toisen maailmansodan aikana kirjastoja tuhoutui tai jäi rajan taakse melkein 400.²⁰⁶

Artikkelissaan ”Nykyhetken bibliofilistisiä tehtäviä” kirjastonhoitaja ja kirjallisuudentutkija

---

²⁰² *Bibliophilos* 1/1951, 1.

²⁰³ Ellilä 1948, 29.

²⁰⁴ Agricolan Aapiskirjan ilmestymisestä oli kulunut 400 vuotta, suomen kielisen Raamatun ilmestymisestä oli kulunut 300 vuotta, Suomen ensimmäisen kirjapainon perustamisesta oli kulunut 300 vuotta ja Suomalaisen Kirjallisuuden Säätiön ensimmäisen Suomi-kirjan ilmestymisestä sata vuotta. *Bibliophilos* 1/1942, 1.

²⁰⁵ Sarjala 1992, 7.

²⁰⁶ Mäkinen 2008, 318–320 ja 349.

Toini Melander nostaa esille tämän menetyksen ja toteaa, että keräilijöiden tulisi erityisesti keskittyä menetettyjä alueita käsitteleviin teoksiin ja painotuotteisiin. Melander esittää kirjoituksessaan avunpyynnön keräilijöille, jotta teoksia saataisiin kerättyä niin yksityisiin kuin julkisiin kokoelmiin.²⁰⁷

Eryityisesti sodan aikana kirjojen keräilijät kokivat asiansa tärkeäksi ja heidän roolinsa kirjojen pelastajina korostui. Frans Kohosen kertoo kokemuksestaan, kun hän oli talvisodan aattona löytänyt eräältä ullakolta kirjoja ja pelastanut ne.²⁰⁸ Myös Einar Palmunen toteaa sodan, onnettomuuksien ja tulipalojen tuhonnen paljon merkittävää kirjallisuutta, ja hänen toiveena ja tavoitteena oli pelastaa tuleville sukupolville mahdollisimman monta suomalaista kirjaa.²⁰⁹ Sota-aika vaikutti antaneen keräilijöiden harrastukselle erityisen merkityksen, kun omasta rakkaasta harrastuksesta oli hyötyä myös isänmaalle. Kirjallisuudentutkija Eino Kauppinen toteaa hyvien suhteiden vaalimisen kirjojen keräilijöihin olevan erityisen tärkeää sota-aikana, kun kirjastoja evakuoitiin tai niissä työskentely ei ollut mahdollista. Omaa tutkijan työtä oli mahdollista jatkaa poikkeuksellisista oloista huolimatta, kun teoksia ja lähdeaineistoa saattoi saada lainaan bibliofiileiltä. Kauppinen korostaa tutkijan ja kirjojen keräilijöiden yhteistyön ja luottamuksellisten suhteiden solmimisen tärkeyttä.²¹⁰

Bibliophilos tarjosi mahdollisesti myös sen toimituskunnalle sekä lukijoille muuta tekemistä ja ajateltavaa vaikeina aikoina, ja keräilyharrastus toimi eskapismien väylänä sodan keskellä. Kaija Väänänen kirjoittaa artikkelissaan ”Seppä kerää kirjoja” Frans Korhosen kirjastosta ja siinä samassa tekee huomion sodan vaikutuksista: ”Tällä hetkellä, jolloin sota on nostanut aineen niin suureen arvoon ja kuluttanut henkisiä voimiamme, tuntuu ihmeelliseltä, että on olemassa tällainen soppa, jossa niin elävästi saamme tuntea hengen olevan aineen yläpuolella”.²¹¹ Kirjat ja keräily pystyivät tarjoamaan ihmisille sodan aikana ajanvietettä, virkistystä ja viihdettä. Osaltaan sota-aika aiheutti keräilijöille myös huolta ja murhetta, kuten Unto Seppäsen kokemuksesta käy ilmi. Hän koki raskaan menetyksen, kun osa hänen Kannaksen Kanneljärvellä säilyttämistään kirjoista tuhoutui.²¹² Kirjojen keräilijä Henrik Grönroos on muistellut sota-aikaa vuoden 1981 *Bibliophiloksen* artikkelissaan ”Hajamietteitä Bibliophiloksen vuosikertoja selaillessa” ja kertoo miten paljon lehden ensimmäisen numeron

²⁰⁷ *Bibliophilos* 2/1942, 32–33.

²⁰⁸ Korhonen 1949, 87.

²⁰⁹ Palmunen 1949, 157.

²¹⁰ *Bibliophilos* 4/1942, 41–42.

²¹¹ *Bibliophilos* 3/194, 44.

²¹² Seppänen 1949, 178–179.

ilmestyminen ilostutti rintamalta lomalle tullutta kirjastomiestä. Hän toteaa täysin humanistisen lehden perustamisen sota-aikana vaatineen paljon rohkeutta ja idealismia.²¹³

Suomalaisen kulttuurihistorian tallettamisen tärkeys ilmeni keräilijöiden keskuudessa kotiseutukirjallisuuden keräilyn suosiossa. Historioitsija Väinö Voionmaa oli keskittynyt Hämeeseen ja hämäläiseen asutuspiiriin, Kaarlo Jalassaari keräsi Uuttamaata käsittelevää kirjallisuutta ja Frans Korhonen oli erikoistunut Kuopiota ja Pohjois-Savoä käsitteleviin teoksiin.²¹⁴ Kotiseutukirjallisuuden ja paikallishistorian suosion on tulkittu olleen yhteydessä sotakokemusten synnyttämään kiintymykseen kotiseutuun ja kotimaahan. Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen kotiseutuun liittyvä työ vahvistui. Isänmaallisuus kohdistui kotiseutuun, jolla kunnioitettiin esi-isien perinnettä ja elämäntapoja.²¹⁵ Isänmaan rakkaus näkyi myös Kustaa Vilkun keräilyssä, joka kohdistui Suomen kotiseutututkimukseen ja Suomen historiaan. Vaikka houkutus kerätä kaikkia maita koskevaa kirjallisuutta oli suuri, keskittyi Vilkuna omaan maahan, koska se oli hänelle rakkain.²¹⁶ Kotiseudun perinteeseen tukeutuminen auttoi vahvistamaan käsitystä ja oikeutusta oman maan olemassaololle ja määräysvallalle.²¹⁷ Kotiseutukirjallisuuden suosio kertoi keräilijöiden arvostuksesta omaa kotimaataan kohtaan ja keräilemällä paikallishistoriaa käsitteleviä teoksia he osallistuivat tärkeään tallettavaan työhön isänmaan kulttuuriperinnön säilyttämisessä tuleville sukupolville.

Oman maan ja kansan historian merkitys käy ilmi myös Eino Kauppinen käsityksestä keräilyn tallettavasta ominaisuudesta, joka korostui sota-aikana:

Nykyien ajankohta on omiaan tuomaan mieleen eräitä ajatuksia kirjanystävän ja -keräilijän hiljaisuudessa, mutta hartaudella suorittamasta työstä ja sen merkityksestä. Sekä henkisiä että aineellisia arvoja kuluttava sota saattaa aina arvoonsa ne voimat, jotka vaikeuksissakin toimivat kansakuntaa säilyttävien ja rakentavien sekä tulevaisuuden pohjaa luovien arvojen vaalijoina. Eräs tällainen työ on kansallisen ja kansallistietoisuuden jatkuva ja määrätietoinen rakentaminen ja kehittäminen.²¹⁸

Kauppinen ajatuksissa korostuu myös kansallisaate ja kansallisen tietoisuuden merkitys, jota keräily historiaa säilyttävänä auttoi ylläpitämään ja luomaan: kulttuuriperintö tuli säilyttää,

---

²¹³ Grönroos 1992, 34.

²¹⁴ *Bibliophilos* 4/1943, 50; *Bibliophilos* 3–4/1944, 56; Korhonen 1949, 86.

²¹⁵ Moilanen & Eilola 2013, 28.

²¹⁶ *Bibliophilos* 2–3/1945, 18.

²¹⁷ Moilanen & Eilola 2013, 29.

²¹⁸ *Bibliophilos* 4/1942, 41.

koska se loi pohjan tulevalle, josta oman maansa historiasta tietoinen kansa ponnisti eteenpäin.

Keräilijöiden esikuva oli suomalainen kirjansitoja ja kirjojen keräilijä Matti Pohto (1817–1857), joka keräsi elämänsä aikana huomattavan kirjakokoelman. Pohto matkusti ympäri Suomea metsästäen harvinaisia kirjoja ja hänen työnsä ansiosta Turun palossa vuonna 1827 menetetyt Turun akatemia kirjaston kirjat saatiin suurelta osin korvattua. Myös hänen kirjallisuudentuntemuksensa oli merkittävää ja oman kokoelmansa hän testamenttasi Helsingin yliopistolle sekä Vaasan ja Kuopion tuomiokapituleille. Pohto oli erityisesti Ellilän ihailun kohde, ja hän korosti Pohdon työn kulttuurihistoriallista merkitystä. Innostus ja uhrautuminen kirjojen keräilylle ja yhteisen hyvän vuoksi kohottivat Pohdon Ellilän silmissä tavallista ihmistä mittavammaksi ja hänen työnsä tulokset arvokkaimmaksi kansallisomaisuudeksemme.²¹⁹

Pöyhtäri on tutkinut keräilijän aikasuhdetta ja esittelee Friedrich Nietzschen ajatuksen antikvaarihistoriallisesta suhtautumisesta menneeseen. Nietzschen antivaarisessa historiakäsityksessä korostuu menneisyyttä säilyttävä ja kunnioittava näkökulma, jonka mukaan säilyttäessään ja vaaliessaan menneisyyden olosuhteiden ihminen osoittaa kunnioitusta omalle historialleen ja näin kiittää olemassaolostaan. Antikvaarisessa suhtautumisessa on myös keskeistä oman historian tuntemisen tärkeys ja kokemus osallisuudesta historian jatkumossa. Näkemyksen mukaan ihminen kokee olevansa osa jotain suurempaa kokonaisuutta, kuten perhettä tai sukua, joka osaltaan vaikuttaa ihmisen identiteetin rakentumiseen. Elämä saa siis suuremman merkityksen, kun ihminen kokee eläneensä historian kuten menneiden sukupolvien ihmiset ja esi-isät. Nietzsche mukaan menneen perinnön tuntemisen ja vaalimisen kautta ihminen osoittaa kunnioitusta elämälle.²²⁰ Toini Melander kirjoittaa menneisyyden säilyttämisen merkityksestä artikkelissaan ”Nykyhetken bibliofilistisiä tehtäviä”:

Aikaa rientää vinhaa vauhtia ja sen mukana häviää hauraalle paperille talletettu tieto menneitten sukupolvien riennoista ja pyrkimyksistä. Meidän velvollisuutemme on huolehtia, ettei se, kuten eräs kansamme merkkimies vuosisatoja sitten lausui ”meidän laiskuutemme ja viitselmättömyytemme takia hukkuis ja pois katois”.²²¹

²¹⁹ *Bibliophilos* 1/1951, 2–3; Ellilä 1948, 18–19.

²²⁰ Nietzsche (1874) 1999, 25–25.

²²¹ *Bibliophilos* 3/1942, 34.

Melanderin ajatuksessa menneen säilyttämisestä käy ilmi velvollisuudentunto ja kunnioitus, jota hän kokee menneisyyden lisäksi tulevia sukupolvia kohtaan.

Frans Korhonen koki osaltaan velvollisuudeksi säilyttää kirjoja tuleville sukupolville ja se oli yksi hänen harrastustaan ohjaavista tavoitteista. Hän koki tärkeäksi, että tulevat sukupolvet saisivat käsityksen esi-isiensä elämästä ja siitä, mitä he olivat kirjoittaneet.²²² Filosofi Walter Benjamin, joka oli itsekin kirjojen keräilijä, on myös tarkastellut keräilyn ja menneen ajan suhdetta. Kuten Nietzsche, hänkin on nostanut esiin keräilyn tallettavan luonteen ja todennut kokoelman arvokkuuden näkyvän sen siirrettävyydessä perintönä.²²³ Myös kirjojen keräilijöiden joukossa koettiin tärkeänä oman kokoelman siirtäminen perintönä eteenpäin. Nietzsche mukaan historiatietoisuus on välttämätöntä menneisyyttä säilyttävälle ihmiselle, mutta suhtautumisessa on vaarana, että se tukahduttaa elämän jatkumon. Antikvaarisen suhtautumisen tukahduttavuus tulee ilmi Nietzschen näkemyksen mukaan keräilyvimmassa, jolloin keräilyn hurmiossa haalitaan kasaan kaikkea mitä on olemassa.²²⁴ Vaikka menneisyys oli vahvasti läsnä kirjojen keräilyssä, suuntasivat keräilijät katseensa myös tulevaisuuteen pohtiessaan kokoelmiensa kohtaloita. Heidän tavoitteenaan ei ollut kokoelman ”kuolema” ja pölyttyminen, vaan he toivoivat kokoelmiensa elämän jatkuvan heidän jälkeensäkin.

Benjamin on pohtinut menneisyyden merkitystä keräilylle ja todennut, että keräilijät tavoittelevat toiminnallaan vanhan maailman henkiin herättämistä. Erityisesti vanhojen kirjojen keräilijät ovat Benjaminin mukaan toiminnallaan tässä mielessä keräilyn ytimessä ja hän korostaa kirjojen keräilyn elämää ylläpitävää voimaa, kun kirjat välittävät kuvaa menneestä nykyisyyteen.²²⁵ Menneisyys näkyi erityisesti vanhojen kirjojen keräilijöiden toiminnassa, ja Pöyhtäri onkin todennut keräilyn, jossa kohteena on mennyt hetki, toimivan keräilyn logiikkaa ruokkivana. Usein vanhat esineet ovat jo ikänsä puolesta harvinaisia ja näin ollen keräilijöille houkuttelevia keräilyn kohteita vaikean saatavuutensa vuoksi.²²⁶ Kirjojen keräilijöistä muun muassa Ragnar Dahlberg, Frans Korhonen, Einar Palmunen ja Samuli Paulaharju mainitsivat vanhojen ja harvinaisten kirjojen olevan kokoelmiensa tärkeitä aarteita.²²⁷ Myös Eino Kauppinen esittää arvostuksensa harvinaisia ja vanhoja kirjoja kohtaan, sekä huolen niiden kohtaloista:

---

²²² Korhonen 1949, 89.

²²³ Benjamin (1931) 1988, 490.

²²⁴ Nietzsche (1874), 1999, 27.

²²⁵ Benjamin (1931) 1988, 487.

²²⁶ Pöyhtäri 1996, 77.

²²⁷ Dahlberg 1949, 16–19; Korhonen 1949, 87–88; Palmunen 1949, 149–150; Paulaharju 1949, 161.

”Sattuu valitettavan usein myös sellaista, että ymmärtämättömyydessä hävitetään vanhaa kirjallisuutta ja hajoitetaan vuosikymmenien työllä kerättyjä kokoelmia maailman tuuliin. Tällaiset tapaukset eivät olisi mahdollisia, jos yleisesti ymmärrettäisiin, kuinka suuria arvoja tällä tavoin haaskataan: suuri määrä ihmistyötä on mennyt hukkaan ja paljon harvinaisuuksia kadonnut jäljettömiin. Kirjanystävään hätähuudot eivät ole kylliksi voimakkaat estämään tätä vandalismia, joskin ne jo jossakin määrin ovat auttaneet.”²²⁸

Kauppisen ajatuksista käy ilmi, miten korvaamatonta tuhoa kirjojen hävittäminen oli saanut aikaan, ja miten merkittävänä hän piti keräilijöiden vuosikausia kestänyttä työtä. Kirjojen tuhoutuessa tuhoutui myös silta menneisyyteen ja ajallisuus menneen ja tulevan välillä katkesi. Kirjojen keräilijöiden toiminta – kohdistui se sitten kotiseutututkimukseen tai vahoihin ja harvinaisiin kirjoihin – oli pääsääntöisesti mennyttä säilyttävää ja oman maan ja kansan historiaa kunnioittavaa. Säästämällä kirjat sotien, onnettomuuksien ja ajan tuholta keräilijät ylläpitivät menneisyyden elämää, jota kirjat kuljettavat mukanaan ja siirsivät tärkeää tietoa tuleville sukupolville. Keräilijöiden työtä ei ohjannut ainoastaan omat henkilökohtaiset tavoitteet ja mieltymykset, vaan keräilyn rinnalla kulki ajatus harrastuksen hyödystä yhteiselle hyväälle.

---

²²⁸ *Bibliophilos* 4/1942, 42.

4. Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut kirjojen keräilyä ja keräilyharrastuksen merkitystä suomalaisten kirjojen keräilijöiden keskuudessa *Bibliophilos* -lehden vuosikertojen 1942–1953 valossa. Lähestyin kirjojen keräilyä kahdesta näkökulmasta ja tutkin, mitä keräily merkitsi keräilijöille yksilön tasolla yksityisenä harrastuksena sekä laajemmin yhteisön tasolla muuttuvassa ja sotaa käyvässä Suomessa. Tarkastelun keskiössä olivat keräilijöiden omat kirjoitukset ja subjektiiviset kokemukset keräilyharrastuksestaan, joiden kautta pyrin selvittämään myös laajemmin sitä ajallista ja paikallista kontekstia, jossa keräilijät toimivat.

Yksilön tasolla keskityin pohtimaan keräilijöiden taustoja ja selvittämään minkälaisia reittejä pitkin he päätyivät kirjojen keräilyn äärelle. Keräilijöiden suhde kirjaan oli usein syntynyt jo lapsuuden ja nuoruuden aikana, ja kodin piirissä saatu kosketus kirjoihin oli herättänyt monen keräilijän kiinnostuksen kirjoihin. Opinnot ja ammatti ohjasivat keräilyharrastusta eteenpäin ja erikoistuminen tiettyyn kirjallisuuden alaan oli usein suhteessa niihin asioihin, jotka olivat keräilijän elämässä keskeisessä roolissa. Keräilyn äärelle päätyminen vaikuttaa olleen monen tekijän summa ja enemminkin sattuman ja olosuhteiden kautta tapahtunut kosketus kirjoihin ohjasi harrastuksen äärelle sen sijaan, että kirjojen keräily olisi syntynyt tietoisesta päätöksestä.

Mahdollisuudet keräillä kirjoja paranivat 1900-luvun alussa, kun kirjan nousukauden ja kirjamarkkinoiden kehittymisen myötä yhä useammalla oli mahdollisuus hankkia kirjoja omaksi. Kirjojen ostamiseen ja kirjakokoelman tavoitteelliseen kartuttamiseen piti kuitenkin löytyä varoja, ja olemassa oleva varallisuus joko mahdollisti tai rajoitti keräilyharrastukseen syventymistä. Keräily vaati keräilijöiltä myös aikaa ja 1900-luvun alkupuolen yhteiskunnalliset muutokset, jotka vaikuttivat vapaa-ajan lisääntymiseen osaltaan vaikuttivat mahdollisuuksiin uppoutua keräilyharrastukselle. Aineistoni valossa keräilijöiden joukko vaikuttaa muodostuneen pääasiassa koulutetuista ja hyväosaisista miehistä, joilla oli mahdollisuus omistautua keräilyharrastukselle niin ajan kuin varallisuuden puolesta. Monen keräilijän kohdalla kirjat olivat läsnä elämässä myös ammatin puolesta ja moni työskenteli kirja-alalla muun muassa kirjailijoina, tutkijoina, kirjakauppiaina, kirjaston työntekijöinä tai kirjojen kustantamisen parissa.

Kirjojen keräilijöiden harrastus perustui kirjojen omistamiseen, jolloin he pystyivät hallinnoimaan ja päättämään omasta kokoelmastaan. Heillä oli valta oman kokoelmansa

suhteen ja he valitsivat, järjestivät ja luokittelivat kirjansa omien mieltymystensä mukaan. Hallinnoimisen kautta he muokkasivat itselleen omanlaisen merkitysympäristön. Kirjojen keräilijöiden kirjoituksista käy ilmi kirjan keskeinen asema keräilijöiden fyysisessä ympäristössään, erityisesti kodin piirissä. Koti yksityisenä tilana oli keräilijän harrastukselle keskeinen paikka; keräilijän harrastus kulminoitui kodissa, jossa oma, rakas ja arvokas kokoelman sijaitsi.

Keräilijöiden suhde kirjoihin sai monenlaisia muotoja keräilijöiden joukossa. Osalle keräilijöistä kirjat olivat erityisiä, singularisoituja ja pyhiä esineitä, joissa korostuivat esineelliset ja esteettiset ominaisuudet, kun taas toiset keräilijät olivat koonneet kokoelmansa käyttötarkoituksen mukaan kirjan sisältöä korostaen. Keskeistä kaikille oli kuitenkin intohimoinen suhde kirjoihin, ja kokoelma kuvasti keräilijän persoonaa ja henkilökohtaisia mieltymyksiä. Keräily vaikutti myös keräilijöiden identiteettiin ja kiintyminen kirjoihin näkyi tunteen tasolla. Kirjojen keräilyn kautta tunnettiin iloa ja riemua: kirjat koettiin läheisinä ystävinä ja niitä rakastettiin. Kirjoista lumoutuneilla keräilijöillä oli intensiivinen suhde kirjoihin, joita erityisesti syvensi kirjoihin liittyvät muistot. Muistot lahjaksi saadusta kirjoista ja erityisesti kirjoihin liittyvistä ihmisistä koettiin tärkeinä. Myös kirjojen menetys koettiin raskaana, eikä kirjoista haluttu luopua vapaaehtoisesti. Keräilijöiden kirjoituksissa ja kokemuksissa korostuu tunteilla ladattu suhde kirjoihin, joka vaikuttaa olleen keskeinen tekijä kirjojen keräilyssä ja erotti sen tavanomaisen kuluttajan ja kirjojen harrastajan suhteesta kirjoihin.

Keräilijät ryhtyivät järjestäytymään 1930-luvulla perustettuaan kirjanystävien harrastuspiirin Nuoren Voiman Liiton alaisuuteen ja yhteisön kautta harrastus sai uusia merkityksiä. Myös *Bibliophilos* toimi siteenä keräilijöiden välillä, jonka kautta he saattoivat syventää kirjatietouttaan, kuulla harrastajien tapahtumista, lukea keräilijöiden yksityiskirjastojen esittelyitä ja parhaimmassa tapauksessa päästä esittelemään oma kirjakokoelmansa lehden sivuilla. *Bibliophilos* loi yhteisöllisyyttä kirjanystävien keskuudessa ja pyrki myös kirjoitustensa kautta nostamaan kirjan keräilyn arvostusta ja herättämään kiinnostusta harrastusta kohtaan. Yhteisön kautta keräilijät saivat myös tukea ja kannustusta keräilylleen ja yhteenkuuluvuuden tunne, jota kirjarakkaus synnytti antoi usein yksin kirjojen parissa aikaa viettävälle keräilijälle sosiaalisen ulottuvuuden. *Bibliophilos* oli kuitenkin pääasiassa hyvin pienen aktiivisten keräilijöiden piirin sisällä ja erityisesti E. J. Ellilän käsissä syntynyt lehti, joten lehden ulkopuolella on varmasti toiminut muita keräilijöitä, jotka eivät ole näkyneet tai päässeet ääneen *Bibliophiloksen* sivuilla.

Bibliophiloksen sivuilla keräilijät ja erityisesti E. J. Ellillä toivat esille arvostustaan sivistystä, suomen kieltä ja suomalaista kirjallisuutta kohtaan. Jakamalla kirjatietouttaan ja innostamalla ihmisiä kirjojen pariin he pyrkivät sivistystyöhön ja korostivat harrastuksensa kulttuurihistoriallista merkitystä. Sota-aikana keräilijöiden työ kirjojen pelastajina korostui ja he kokivat roolinsa tärkeinä oman maan ja kansan historian tallettajina. Erityisesti kotiseutukirjallisuuden keräämisellä osoitettiin kunnioitusta omaa maata kohtaan ja työ yhteisen hyvän puolesta antoi harrastukselle lisämerkitystä. Lehden tyylissä onkin havaittavissa keräilyä ylistäviä piirteitä ja romantisoivaa ihailua jaloa harrastusta ja harrastajia kohtaan. Myös oikeutus harrastukselle vahvistui, kun keräily ei ollut ainoastaan henkilökohtainen projekti, vaan sillä oli laajempi tarkoitus ja sen taustalla oli ajatus kirjojen sisältämän tiedon säilyttämisestä. Keräilijöiden aikasuhte oli historiaa säilyttävänä menneeseen suuntautuva, mutta he kohdistivat katseensa myös tulevaisuuteen pyrkiessään säilyttämään perintönsä tuleville sukupolville.

Kirjojen keräily vaikuttaa olleen monelle keräilijälle tärkeä ja keskeinen osa elämää. Keräily näyttäytyy *Bibliophiloksen* sivuilla positiivisessa valossa ja elämää rikastuttavana harrastuksena. Yhteisön kautta keräilijöiden välille syntyi tärkeitä ja pitkäaikaisiakin ystävyysuhteita ja harrastus sai uudenlaista merkittävyyttä, kun kokemukset ja ajatukset keräilystä oli mahdollista jakaa muiden kirjan ystävien kanssa. Kirjat vaikuttivat läpäisseen monen keräilijän elämänpiirin niin työssä kuin vapaa-aikana ja keräilijöitä ohjasi, innosti ja yhdisti rakkaus kirjoihin.

Tutkielmani sijoittuu nykyisen materiaalisen kulttuurin ja esinetutkimuksen kentälle korostaen ihmisen ja esineen vuorovaikutussudetta ja tämän erityisen suhteen roolia merkitysten muodostajana. Kulttuurihistoriallisesti painottuneessa materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa korostuu ihmisen ja ympäristön kokonaisvaltainen suhde ja esineet – kuten kirjat – aineellisina, kulttuurisina ja muokkaavina ovat hedelmällisiä tutkimuksen kohteita ja lähteitä. Tutkielmassani kirjojen ja keräilijöiden suhteen kautta aukesi moniulotteinen ja ainutlaatuinen kirjojen keräilijöiden kokemusmaailma, ja kirjat osoittivat vahvaa toimijuutta ihmisten ja ympäristön muokkaajina. Ystävyys, jollaiseksi kirjojen keräilijät kuvaavat suhdettaan kirjoihin, kertoo vuorovaikutussuhteesta, toimijuudesta ja symboliikasta, jota kirjoihin liittyy.

Aineistona *Bibliophilos* ja keräilijöiden kirjoitukset yllättivät ja niistä nousi esille enemmän tutkittavia teemoja kuin olisin uskonut tai toivonut. Henkilökohtaiset ajatukset, kokemukset ja

muistot nousivat työssäni keskiöön ja olivat tärkeässä asemassa sukeltaessani keräilijöiden mielenmaisemiin. Keräilijöiden välistä kirjeenvaihtoa, jota on E. J. Ellilän osalta arkistoitu Kansalliskirjaston arkistoon ja Esko Aaltosen ja Hannes Tepon osalta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon, olisi myös kiinnostavaa tutkia. Kirjeenvaihdon kautta saattaisi aueta uudenlaisia näkökulmia 1900-luvun alkupuolen kirjojen keräilijöiden maailmaan ja sen kautta voisi mahdollisesti päästä vielä syvemmälle keräilijöiden ajatuksiin ja näkemyksiin harrastuksestaan.

Alkuperäinen suunnitelmani oli lähteä tarkastelemaan kirjojen keräilyä sukupuolen näkökulmasta ja selvittää syitä harrastuksen miesvaltaisuuteen. Kuitenkin, mitä tarkemmin perehdyin lähdeaineistooni ja tutkin *Bibliophiloksen* vuosikertoja, sitä haastavammalta näkökulmaan tarttuminen tuntui. Maininnat keräilijöiden sukupuolesta ovat harvassa, eikä yksikään naispuolinen keräilijä esittele itse omaa kokoelmaansa *Bibliophiloksen* tai *Oma kirjastoni* -teoksen sivuilla. Oliko heitä sitten ollenkaan tai jos oli, miksi heistä ei ole mainintoja? Koin että, tämän aineiston valossa kirjojen keräilyn sukupuolittuneisuutta 1900-luvun alkupuolella oli mahdotonta lähteä selvittämään. Työ olisi vaatinut erilaisia aineistoja ja niin laajaa ajallista ja paikallista kontekstualisointia, että se ei olisi ollut mahdollista tämän työn rajoissa. *Bibliophiloksen* vuosikerrat ja keräilijöiden kirjoitukset innostivat kuitenkin pysymään aineiston parissa, joten siirryin kysymään aineistolta kysymyksiä, johon se pystyi vastaamaan. Kirjojen keräily sukupuolen näkökulmasta on kuitenkin aihe, mitä olisi hedelmällistä tutkia, ja johon toivottavasti joku tutkija vielä tulevaisuudessa tarttuu.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Bibliophilos – kirjallisuudenkerääjän äänenkannattaja, Forssan kirjapaino Oy. 1942–1953.

Aikalaiskirjallisuus

Dahlberg, Ragnar: Kirjastoni. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 13–31.

Ellilä, E. J.: *Kirja on kohtaloni*. K. J. Gummerus, Jyväskylä 1948.

Ellilä, E. J.: Hovioikeudenneuvos ja hänen kirjastonsa. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 168–174.

Hirn, Yrjö: Yksityiskirjastoni. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 44–57.

Hoving, Viktor: Kirjahyllyn ääressä. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 58–66.

Korhonen, Arvi: Historiallinen käsikirjasto. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 73–80.

Korhonen, Frans: Seppä kerää kirjoja. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 81–89.

- Mustonen, Aarne: Kirjastomiehen kotikirjasto. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 105–116.
- Nurmi, Arvo H.: Tamperelaisia kirjoja. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 117–128.
- Olsoni, Emerik: Kirjastoni historiaa. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 129–138.
- Olsoni, Eric: Kirjakauppias kertoo kirjoistaan. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 139–148.
- Palmunen, Einar: Vanhaa uskonnollista kirjallisuutta. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 149–157.
- Paulaharju, Jenny ja Samuli: Kirjojen seurassa. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 158–167.
- Seppänen, Unto: Koko elämäni keskittyy kirjastooni. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 175–181.
- Tallqvist, Knut: Vanhan tiedemiehen kirjasto. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 182–193.

Vasström, Eric: Rakkaassa ympäristössä. Teoksessa *Oma kirjastoni. Suomalaisia yksityiskirjastoja omistajiensa kuvaamina*. Toim. E. J. Ellilä. Werner Söderström, Porvoo 1949, 202–212.

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Harri: E. J. Ellilä. Teoksessa *Intohimona kirjat – kirjojen kerääjiä 1600-luvulta nykypäivään. Böcker som passion – boksamlare från 1600-talet till vår tid*. Toim. Irmeli Pitkäranta. Kansalliskirjaston gallerian julkaisuja nro 11, Kansalliskirjasto, Helsinki 2008, 118.

Anderson, Benedict: *Kuvitellut yhteisöt - nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Alkuteos: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. (1983) Suom. Joel Kuortti. Vastapaino, Tampere 2007.

Belk, Russell W.: Attachment to Possessions. *Place Attachment*. Ed. Irving Altman & Seaha M. Low. Plenum Press, New York 1982, 37–58.

Belk, Russell W. *Possessions and the Extended Self*. *Journal of Consumer Research*, Vol 15, No 2. Oxford University Press, 1988, 139–168.

Belk, Russell W.: Collectors and Collecting. *Interpreting Objects and Collections*. Ed. Susan M. Pearce. Routledge, London 1994, 317–326.

Belk, Russell W. & Wallendorf, Melanie: Of Mice and Men: Gender Identity in Collecting. *Interpreting Objects and Collections*. Ed. Susan M. Pearce. Routledge, London 1994, 240–253.

Benjamin, Walter: *Kirjastoa purkamassa*. Alkuteos: *Ich packe meine Bibliothek aus* (1931). Suom. Leevi Lehto & Päivi Skyttä. Parnasso 8, 1988, 486–490.

Bergroth Timo & Peltomäki Tauno: Harrastuspiirit. Teoksessa *Nuoren Voiman Liiton Historia*. Toim. Aarne Laurila. Akateeminen kustannusliike, Helsinki 1963, 102–162.

- Egginton, Heidi: *Book-hunters and Book-huntresses: Gender and Cultures of Antiquarian Book Collecting in Britain, c. 1880–1900. Journal of Victorian Culture*, Vol 19, No 3. Routledge, London 2014, 346–364.
- Elomaa; Hanna: Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa *Kulttuurihistoria: johdatus tutkimukseen*. Toim. Kari Immonen & Maarit Leskelä–Kärki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001, 59–74.
- Elomaa, Hanna: *Idylliä etsimässä - Identifikaatiot ja itseymmärrys tammisaarelaisessa sivistyneistöperheessä 1880-luvulta 1930-luvulle*. k&h, Turun yliopisto, Turku 2006.
- Grönroos, Henri: Hajamietteitä Bibliophiloksen vuosikertoja selaillessa. Teoksessa *Kirja elää. Bibliophilos 1942-1992*. Toim. Terttu-Elina Karjala. Bibliofiilien Seuran julkaisuja n:o 3, Helsinki 1992, 34–43.
- Häggman, Kai: *Paras tavara maailmassa: Suomalainen kustannustoiminta 1800-luvulta 2000-luvulle*. Otava, Helsinki 2008.
- Jalava, Marja: *J. V. Snellman: Mies ja suurmies*. Tammi, Helsinki 2006.
- Johnson, Bruce & Salmi, Hannu: Aistien historia: kohteet ja menetelmät. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala ja Rami Mähkä. k&h, Turun yliopisto, Turku 2012, 82–106.
- Kinnunen, Pauliina: *Vanhan kirjallisuuden ystävän muotokuva : kyselytutkimus bibliofilian harrastamisesta*. Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2007.
- Kiuru, Elina: Systemiajattelua. Teoksessa *Arjen säikeet : aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin*. Toim. Bo Lönnqvist. Atena, Helsinki 2000, 275–285.

- Kiuru, Elina: Rakkaudesta esineisiin. Keräilijän esinesuhde modernin ihmisen haaveiden ja päämäärien kuvastajana. Teoksessa Kiuru, Elina & Latvala, Johanna: *Rakkaista esineistä kulttuurirelativismiin*. Kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 1995, 9–100.
- Kopytoff, Igor: The cultural biography of things: commoditization in process. Teoksessa *The Social Life of Things*. Toim. Arjun Appadurai. Cambridge University Press, New York 1986, 64-91.
- Koskijoki, Maria: Esine muiston astiana. Teoksessa *Aina uusi muisto*. Toim. Katarina Eskola ja Eeva Peltonen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1997, 269–285.
- Koskijoki, Maria: ”Etsin kunnes löydän sun” : luonnos keräilijän muotokuvaksi. Kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma. Helsingin Yliopisto, Helsinki 1994.
- Kuitunen, Kalevi: *Kirjahulluja*. C. Hagelstamin antikvaarinen kirjakauppa, Helsinki 1998.
- Kuitunen, Kalevi: *Kirjatoukan tietolipas*. C. Hagelstamin antikvaarinen kirjakauppa, Helsinki 1994.
- Kuivasmäki, Riitta: Kuinka nuorisokirjallisuus löysi paikkansa kirjallisuusinstituutiossa? Teoksessa Niemi Juhani (toim.): *Rakkaudesta lukemiseen : suomalaisen kirjallisuusharrastuksen kehityksestä*. Yliopistopaino, Helsinki 1996, 60–72.
- Laine, Tuija: *Ylösherätys suruttomille : englantilaisperäinen hartauskirjallisuus Suomessa Ruotsin vallan aikana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.
- Lehtonen, Heikki: Yhteisö. Vastapaino, Tampere 1990.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko: Aikakauslehdistön itsenäistymisvuodet 1918–1955. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 10. Aikakauslehdistön historia: aikakauslehdistön kehityslinjat*. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila, Kuopio 1988, 181–202.

Leskinen & Moilanen: Ihanteena sivistynyt suomalainen: identiteetin rakennusaineeksi 1880-luvun sanomalehdessä ja romaanissa. Teoksessa *Aika ja identiteetti*. Toim. Laura-Kristiina Moilanen & Susanna Sulkunen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2001, 216–244.

Mauss, Marcel: *Lahja - Vaihdannan muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa*. Alkuteos: *Essai sur le don* (1950). Suom. Jouko Nurmiainen & Jyrki Hakapää. Tutkijaliitto, Helsinki 1999.

Moilanen, Laura-Kristiina & Eilola Jari. Ajan ja paikan muovaamat yhteisöt. Teoksessa *Yhteisöllisyyden perintö : tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2013, 7–44.

Mäkikalli, Maija: *Laatuhuonekaluja koteihin: Boman, moderni ja suomalaisen huonekalutaiteen murros 1920-luvulta 1950-luvulle*. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki 2021.

Mäkikalli, Maija: Johdanto. Teoksessa *Esine ja aika: materiaalisen kulttuurin historiaa*. Toim. Maija Mäkikalli ja Riitta Laitinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010, 9–33.

Mäkinen, Ilkka. Kirjastot sodassa, sota kirjastoissa. Teoksessa *Suomen yleisten kirjastojen historia*. Toim. Ilkka Mäkinen. BTJ, Helsinki 2009, 311–354.

Mäkinen, Ilkka: *"Nödvändighet af LainaKirjasto" : modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1997.

Niemi, Juhani: Teoksen teesit ja teemat. Teoksessa *Rakkaudesta lukemiseen : suomalaisen kirjallisuusharrastuksen kehityksestä*. Toim. Juhani Niemi. Yliopistopaino, Helsinki 1996, 7–12.

Nietzsche, Friedrich: *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*. Alkuteos: *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* (1874). Suom. Anssi Halmesvirta. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö JULPU, Jyväskylä 1999.

- Noro, Arto: *Yksilöllistyvä palkkatyöyhteiskunta kyllä, entä posttraditionaaliset yhteisöt?* Sosiologia 1/1989, 26. vuosikerta. Westermark-seura, Tampere 1989, 2–5.
- Noro, Arto: *Kansalaisyhteiskunta, modernisoituminen ja yksilöllistyminen.* Tiede & edistys 4/89, 14. vuosikerta. Suomen Tutkijaliitto, Helsinki 1989, 241–248.
- Pearce, Susan M.; *On collecting. An investigation into collecting in European tradition.* Routledge, London 1995.
- Pearce, Susan M.: *Interpreting Objects and Collections.* Routledge, London 1994
- Peltomäki, Tauno: Syntysanat. Teoksessa *Nuoren Voiman Liiton Historia.* Toim. Aarne Laurila. Akateeminen kustannusliike, Helsinki 1963, 50–56.
- Peltomäki, Tauno & Toivonen Matti: Kultamerkkijäsenet. Teoksessa *Nuoren Voiman Liiton Historia.* Toim. Aarne Laurila. Akateeminen kustannusliike, Helsinki 1963, 333–344.
- Perälä, Anna: *Tiedon ja taidon kuvat : suomalaisten painotuotteiden puupiirroksiset ja niiden tekijät 1647–1713.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.
- Poulsar, Jarl: Bibliofilia Suomessa. Teoksessa *Kirjan rantaviiva.* Toim. Jussi Nuorteva. Gaudeamus, Helsinki 1988, 105–117.
- Pöyhkäri, Ari: *Keräilystä kokoelmaan. Sosiologia ja filosofia näkökulmia keräilyyn.* SoPhi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 8. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1996.
- Rantala, Heli: Ajattelun rajat ja mahdollisuudet – filosofisten tekstien historiallisesta tulkinnasta. Teoksessa *Kohtaamisia ajassa. Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria.* Toim. Sakari Ollitervo, Jussi Parikka & Timo Väntsi. k&h, Turun Yliopisto, Turku 2003, 232–251.

- Rojola, Lea: Sivistyksen ihanuus ja kurjuus. Teoksessa *Läpikulkuihmissä : muotoiluja kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*. Päätoim. Kukku Melkas. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2009, 10–38.
- Saarelainen, Juhana: Konteksti ja kontekstualisoiminen. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala ja Rami Mähkä. k&h, Turun Yliopisto, Turku 2013, 244–268.
- Silverman, Willa Z.: *The New Bibliopolis: French Book-Collectors and the Culture of Print 1880–1914*. University of Toronto Press, Toronto 2008.
- Rossi, Leena: Miljoonamoottori ja miljoonavaunu : toimitusjohtajan statusesineet esimerkkinä tietämisen ja tekemisen tuottamasta omistajuudesta. Teoksessa *Esine ja aika: materiaalisen kulttuurin historiaa*. Toim. Maija Mäkikalli ja Riitta Laitinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010, 214–248.
- Salokangas, Raimo: Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtauspaikalla. Teoksessa *Media historiassa*. Toim. Erkki Railo ja Paavo Oinonen. Turun historiallinen yhdistys, Turku 2012, 25–41.
- Sarjala, Jukka: Kirjoituksia kirjasta – Bibliophiloksen 50 vuotta. Teoksessa *Kirja elää. Bibliophilos 1942-1992*. Toim. Terttu-Elina Karjala. Bibliofiilien Seuran julkaisuja n:o 3, Helsinki 1992, 7–8.
- Sarjala, Jukka: Normaalin bibliofiilin olemus. Teoksessa *Intohimona kirjat – kirjojen kerääjiä 1600-luvulta nykypäivään. Böcker som passion – boksamlare från 1600-talet till vår tid*. Toim. Irmeli Pitkäranta. Kansalliskirjaston gallerian julkaisuja nro 11, Kansalliskirjasto, Helsinki 2008, 19–21.
- Strang, Jan: *Antikvariaateillakin on kohtalonsa. : Suomen antikvaarisen kirjakaupan historia*. Antiikka-kirja, Helsinki 1999.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo: *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historiaa*. Edita, Helsinki 1998.

Tuomaala, Saara. Mustetta ja multaa eli kansakoulun ihanteet ja arki. Teoksessa *Suomalaisen arjen historia* [3], Modernin Suomen synty. Toim. Kaj Häggman & Pertti Haapala. Weilin+Göös, Helsinki 2007, 274–261.

Vala, Erkki: Liiton perustaminen. Teoksessa *Nuoren Voiman Liiton Historia*. Toim. Aarne Laurila. Akateeminen kustannusliike, Helsinki 1963, 56–69.

Internet-lähteet

Nuoren Voiman Liiton säännöt

<https://nuoreuvoimanliitto.fi/saannot> [haettu 25.5.2021]

